

Historical empathy, the emotional experience of visiting historical art museums

Case Study: Chaldoran War painting

doi:10.22034/IIVSA.2023.402253.1058

ISSN (P): 2980-7956
ISSN (E): 2821-2452

Maryam Fadaei Tehrani¹ , Ahmad Nedaie Fard^{2*} , Mehrangiz Peyvastegar³

*Corresponding Author: Ahmad Nedaie Fard Email: Nedaie @alzahra.ac.ir

Address: Ph.D. Associate Professor, Industrial Design, Faculty of Arts, alzahra University, Tehran, Iran.

Citation: Fadaei Tehrani, M. & Nedaie Fard, A. & Peyvastegar, M. (2023), Historical empathy, the emotional experience of visiting historical art museums, Case Study: Chaldoran War painting, *Journal of Interdisciplinary Studies of Visual Arts*, 2023, 2 (3), P 82-98

Received: 06 April 2023

Revised: 04 May 2023

Accepted: 08 July 2023

Published: 22 September 2023

Abstract

One of the different reasons for visiting museums is gaining emotional experiences because visitors are always looking for a deep and meaningful connection with the places, characters and works of museums. It seems that museums have great power in creating emotions and emotional reactions to help people connect with the past, and the sense of empathy has great power for this type of communication, and one of its types is historical empathy. Historical empathy leads to the reconstruction of evidence, attitudes and historical events, as well as the recognition of the relationship between multicultural societies of the past. Knowing the past history is one of the practical aspects of museums. And the exchange of information is done based on it. Historical periods and figures worth investigating for any society and their stories are related to each other and cause a link with the past so that everyone can understand the nature of historical events and figures related to it in the present. The aim of the article is to introduce historical empathy as a solution to create an emotional museum experience, which can develop individual skills at the community level with the interaction of its dimensions. The article answers two questions with a case study of the Chaldoran battle painting in Chehel-sotoon Museum, Isfahan: How do museum works strengthen historical empathy? How does historical empathy change the attitudes and values of the present time? The descriptive analytical research method is based on Davis' empathy theory and data collection is done through library resources, empathy questionnaire. The results show that historical empathy in the museum is an approach to understanding time through distant memory, which creates a new feeling so that by understanding the perspective and motivations of the past history, one can experience a kind of emotional connection with each other in the present; and the most important goal of the museum which is changing individual skills is achieved.

Keywords: Historical Art Museum, Davies Empathy Questionnaire, Historical Empathy, Historical Empathy in the Museum, Chaldoran

¹ Ph.D. Art Scholar, Faculty of Arts, alzahra University, Tehran, Iran

^{2*} Ph.D. Associate Professor, Industrial Design, Faculty of Arts, alzahra University, Tehran, Iran

³ Ph.D. Associate Professor, Psychology and Educational Sciences, alzahra University, Tehran, Iran

1. Introduction

Objects are embodied forms of the heritage of the past in which the spirit of the times is circulating. One of the important reasons for writing this article is that works of art have great power in awakening human imagination and emotional experiences, and this gives the museum the possibility to use appropriate sensory and emotional solutions; museum uses objects as a tool to bring the past world to life. One of these objects are the objects of historical art museums, whose main task is to create a sensory connection between visitors and the content of the past history, and it seems that they are efficient in individual effects by reconstructing the perception of the past people's perspective. The function of such objects is realized by using historical events and personalities, and in fact, the main purpose of such museum objects is to identify and introduce the cultural, social, ethnic and religious records of people in order to understand, interpret and understand these records in the present time. In this regard, human feelings are always of special importance. It is clear that the difference between humans and other phenomena of the world is in consciousness, intelligence and emotions, and these emotions can provide conditions to change human attitudes with different methods of mentalization and ultimately lead to behavioral reactions. One of the most important solutions of this type of influence is to identify the factors and components of conveying the message of a historical narrative, which by bringing historical figures to life, causes the conflict of emotions and feelings of museum visitors to understand how to think and the type of emotions, how to make decisions, recognize the action and consequences of the behavior of the past in a specific historical and social context. Two options (the works of museums and influence through inner experiences) are among the most important debates in modern museology, and these two options can be a way to understand the perspective and historical contexts and emotional connection with the experiences of the past ways of creating emotional experiences. There are works of art and historical narratives that cause emotional stimulation and allow museum visitors to connect with the thoughts and feelings of the characters related to the works of art; empathize. Works of art always interact with their subject and content and create grounds for understanding and interpretation. In other words, stimulating people's mental assumptions provides conditions for people to understand the historical events and stories of museum works by making others feel. In fact, with historical works of art, empathy skills are strengthened in the field of cognition and emotion, and it helps to create

images with visualization and imagination to create a greater understanding of society in a cultural context. Empathy has become a multifaceted phenomenon with its historical support in different fields of psychological and social sciences, and it is actually a type of cognitive ability that is in the field of inter-subjective knowledge and can change human behavior at the level of society. Empathy has different feedbacks in different fields from therapy to education, cognitive and behavioral sciences, and has a special place among aesthetic and art thinkers, which helps museums to create a suitable emotional atmosphere to attract visitors. Empathizing in psychology is based on three pillars (empathy with others, recognizing others' feelings and providing empathic responses) and the duty of empathy is to create and strengthen communication channels. Empathy conveys the message and content of museum works through feeling and emotion. With the aim of introducing historical empathy in museums as a suitable solution for interpersonal sensory and emotional stimulation, this article aims to use a case study to consider how an emotional experience is created through a historical work of art based on Davis' empathy approach. And in this way, the feedback measures the effect of empathy in the museum, which leads to the creation of a kind of identity and national connection between the people of the society through the message of the museum work. An object can remind and reinforce the importance of preserving the territorial integrity of people from a period of past history in the present by depicting an important historical event.

2. Research Review

In relation to the topic of the article, the researches related to museums and works of art and empathy were examined and it was found that a large part of the studies that have been carried out so far are based on psychology and related to history courses, and their contents compared to the research of this article which is analytic and the interpretation of a museum work to change the emotional behavior of visitors is completely different. Among the research records that have mentioned the emotional experiences of museum visitors or have examined the topics of empathy and can be cited in the research of the article, the following selected sources can be emphasized: The basics of museology written by Mansourzadeh and Hatami (2016), which in some parts mentions the contribution of museums in strengthening the sense of national and historical identities and considers the museum's relationship with the past and the future possible through the reconstruction of objects and historical events. Principles and basics of muse-

um studies written by Abolfazl Sadeghpour in Firozabad (2013) deals with the interpretation and description of museums and based on modern museological studies; it points to collective memory as the ability to preserve awareness and the way to enter into emotional and sensory issues. Emotional Intelligence by Daniel Golman (1379) talks about the mind, empathy, the components of empathy and its many aspects in interpersonal relationships. Changing the mind, the art of changing one's own and others' minds written by Howard Gardner (2006) deals with the ways of attracting attention and changing the mind and categorizing. It describes seven mind-altering factors from works of art for mental representation. An introduction to social psychology is written by Claude Tapia (1379), who mentions the different dimensions of empathy for behavioral changes and correlations with the descriptions of psychology and social sciences, and considers the mental and behavioral processes of people to be affected by the reaction of others in the present or past. The article "The effect of encouraging emotional value in museum experiences" written by J. Gadsby (2011) analyzes sensory and emotional values for the interpretation of objects; in six groups of museum experience, it considers sensory and emotional value to be the most important way to gain experiences and expand knowledge. "Numinous experiences with museum objects" written by K.F. Latham (2013) refers to the experiences of meeting museum objects in three categories: cognitive, emotional, transcendental, and deals with the important issues resulting from the analysis of said experiences with historical objects and places. "Cannot stop this feeling: Tracing the origins of historical empathy during the cold war era, 1950-1980" by Perrotta (2020) uses historical empathy to familiarize students with historical events and usage in the present tense. The book Teacher strategies for developing historical empathy written by Harris (2016) mentions historical empathy as a historical witness for reconstructing the perspective of people of the past and provides measures for empathic education for history teachers. In the article "Historical empathy of a museum: uniting contextualization and emotional engagement" written by M. Savenije (2017), the concept of historical empathy is used to emphasize the interaction of sensory dimensions of people in the space of museums and its development methods in the reconstruction of historical evidence. The thesis Exploring historical empathy in secondary education written by Alsene (2017) defines empathy and history and its goals for teaching history and describes the fields related to the measures of teaching empathy with history. Another dissertation Organic historical reasoning:

redefining the concept of historical empathy written by Geoffrey H. Moore (2019) refers to the ways in which students can make historical connections with people of the past and there is an overlap between historical and psychological empathy.

3. Research Methodology

The research method is analytical and descriptive, and with a case study of the war mural of Chaldoran in Isfahan, the article aims to investigate the emotional and emotional feedback of people regarding receiving the message and its content, study behavioral changes and their reactions. One of the reasons for choosing this work is the content of the historical message of a past event that the artist, using the techniques used in the show, has tried to act as a historical witness with the help of this painting and describe what happened. It tells the story of the unequal war between the Iranian army and the Ottoman army four hundred years ago and by simulating historical characters, it tries to show the solidarity, resistance and bravery of the ethnic groups and multicultural societies of the Safavid period during the war. The research method was carried out in two stages (before storytelling, after storytelling). Research tools from the stage of data collection to analysis include: The historical narration of the work is Davis' empathy questionnaire and SPSS software program. First, the content of Chaldoran War painting was examined in terms of the type of message and also the study of its historical sources. The data was collected using Davis Empathy Questionnaire. In the first stage, 50 visitors were randomly asked to participate in the process of completing the questionnaire in such a way that they first visit the painting once. Then they answer Davis' empathy questionnaire (pre-narrative). In the last part, the previous participants were reunited and the story of the work was narrated to them. After listening to the narration of the war, the previous questionnaire was given to the people to collect their emotional feedback after the narration. The main tool of research work is storytelling. In the first place, it was tried to create (enough attractiveness and more attention of the audience) to the concept and moral message of the story, to establish a connection between the mind and the space of imagination and visualization through painting. As a result, the historical story of the war was collected according to the documents, and because it needs the emotions and emotional stimulation of the audience to convey the content value of this historical event, more focus was placed on the description of the historical situation and help the audience by reconstructing the battle scene and characterizing it compared to before. Sta-

tistical evaluation of the research data in the framework of Davis' theory of empathy has been done in three parts (cognitive effect of empathy) - (behavioral effect of empathy) - (emotional effect of empathy) and in this sense, more precision was made in choosing the dimensions of the Davis empathy questionnaire (Davis, 1980: 4-7-8). The reminder of the defense of territorial integrity for the Iranian people is in the form of historical empathy and to measure and measure the sense of empathy. Three dimensions (emotional, cognitive, behavioral related to painting) were taken into consideration and these three dimensions are included in Davis' empathy questionnaire. As a result, with this basis, the items of the questionnaire were separated, tabulated and scored. In fact, the centrality of data measurement was placed on the forms of three items in order to be able to measure the amount of changes in the audience's sense of empathy in connection with the transmission and reception of the message of this work. In the last stage, the statistical data obtained from the analysis tool that shows the change in the emotional, cognitive and behavioral behaviors of the audience will be discussed in order to use them to answer the research question and draw conclusions.

4. Research Findings

The purpose of data analysis is to answer the questions and reach the goal of the research. The findings of the case study of the article were obtained through the Davis Empathy Questionnaire, in which the dimensions of Davis Empathy evaluate the emotional and social cognitive feedback of the audience in two stages before and after the narration of this painting. In the first step, the statistical results of demographic and main variables were obtained by using their frequency and percentage and the averages by SPSS program. Also, the impact of the narrative on the emotional, cognitive, and social dimension, which includes more sub-dimensions of the narrative of the artwork and the visitor, has been measured in two stages before and after the narrative, which shows a significant difference in the average of the emotional dimensions in the two stages. There is a time before and after the definition of the narrative. In this way, according to the averages, it can be inferred that the average emotional dimension has increased in the time after providing the narrative. That is, the average emotional dimension (narrative) has reached 3.57 from 3.07 and has increased by more than 0.50 points, and the average emotional dimension (visitor) has increased from 2.96 to 3.10 and has increased by 0.14 points. Also, the impact of the narrative on the cognitive dimension including: two sub-dimensions

of the narrative of the artwork and the visitor were obtained, and the results show that the average cognitive dimensions increased significantly after the definition of the narrative. That is, the average cognitive dimension (narrative) reached from 3.18 to 3.67 and increased by 0.49 points, and the average cognitive dimension (visitor) reached from 3.40 to 3.63 and increased by 0.23 points. At the end, the impact of the narrative on the social dimension includes: two sub-dimensions of the narrative of the artwork and the visitor, the results of which show that the average social dimensions have increased significantly after providing the narrative. That is, the average of the social dimension (narrative) reached from 3.17 to 3.51 and increased by 0.33 points, and the average of the social dimension (visitor) reached from 3.17 to 3.33 and increased by 0.16 points. Also, the statistical findings of this assessment show the impact of the narrative on the total score of empathy has been obtained two times before and after the definition of the narrative of the battle of Chaldoran, and the results show that the average empathy has increased in the time after the definition of the narrative. That is, the average empathy reached from 3.10 to 3.33 after defining the narrative and increased by 0.23. Reliability test (Cronbach's alpha) was used for the reliability of the calculations of this measurement with a statistical method. Cronbach's alpha coefficients for each research variable are listed in Table 4. The results of this table showed that the reliability of the empathy scale has been confirmed. The total reliability was equal to 0.95 which indicated the appropriate reliability of the empathy questionnaire. The reliability of the components was obtained from a minimum of 0.71 for the social dimension (narrative) to a maximum of 0.91 for the emotional dimension (visitor), and since all values were greater than 0.70, the reliability of the questionnaire was confirmed.

5. Conclusion

Historical empathy is a new approach to teaching historical content which is based on concepts such as emotion, cognition, the reappearance of what happened in the past, and imagination; and the main tool of its performance is in historical topics (historical events and figures) and its material and spiritual tools and objects, historical and artistic works of museums. Historical empathy is an activity in which people can understand the contexts and historical conditions of past people through mental representation and become aware of its importance. One of the important feedbacks of historical empathy in museums is getting to know the ideas, beliefs and attitudes of past societies and understanding what factors or

events in the past brought together multicultural societies with all their ethnic and linguistic differences and led to form a single identity. The history of the past, through the collective memory preserved in the objects of the museums, helps the museum visitor to gain new insights into another world and to understand the opinions of the people of the past in facing their incidents and difficulties, and ultimately to gain the ability to see and judge events and decisions. To strengthen the understanding of historical figures for the people of today, historical empathy is a bridge between the past and the future in order to understand how human communication, behaviors and beliefs of societies are in the present time through empathy with past events. With historical empathy and through the representation of the past and the objects of the museums, it is possible to develop the historical and national identity and rebuild the future by transferring the experiences of generations.

Historical empathy is an approach to understanding time through distant memory

Funding

There is no funding support..

Authors' Contribution

Authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approve of the content of the manuscript and agree on all aspects of the work

Conflict of Interest

Authors declare no conflict of interest.

Acknowledgments

We are grateful to all the persons for their scientific consulting in this paper.

همدلی تاریخی، تجربه عاطفی دیدار با موزه‌های هنری تاریخی مطالعه موردی: نقاشی نبرد چالدران

10.22034/JIVSA.2023.402253.1058

مریم فدایی تهرانی^۱ احمد ندایی فرد^۲، مهرانگیز پیوسته گر^۳

چکیده

از دلایل متفاوت بازدید موزه‌ها کسب تجربیات عاطفی احساسی است؛ زیرا بازدیدکننده‌ها همواره به دنبال ارتباط عمیق و پرمعنا با مکان‌ها، شخصیت‌ها و آثار موزه‌ها هستند. به نظر می‌رسد موزه‌ها قدرت زیادی در ایجاد واکنش‌های احساسی و عاطفی دارند تا به افراد باری دهند با گذشته ارتباط یابند و حس همدلی برای این نوع ارتباط قدرت زیادی دارد و یکی از انواع آن همدلی تاریخی است؛ زیرا موجب بازسازی شواهد، نگرش‌ها و رویدادهای تاریخی و همچنین شناخت ارتباط جوامع چند فرهنگی گذشته می‌شود. شناخت تاریخ گذشته از جنبه‌های کاربردی موزه‌هاست؛ زیرا مبادله اطلاعات بر پایه آن انجام می‌شود. دوره‌ها و شخصیت‌های تاریخی برای هر جامعه‌ای ارزش بررسی دارند و داستان‌های آن‌ها به هم مربوط هستند و باعث پیوندی با گذشته می‌شوند تا همگان بتوانند ماهیت رویدادهای تاریخی و شخصیت‌های مرتبط با آن را در زمان حال درک کنند. هدف مقاله معرفی همدلی تاریخی به منزله راهکاری برای ایجاد تجربه عاطفی موزه است که با تعامل ابعاد آن می‌توان مهارت‌های فردی را در سطح جامعه رشد داد. مقاله با مطالعه موردی نقاشی نبرد چالدران موزه چهلستون اصفهان به دو پرسش پاسخ می‌دهد: آثار موزه‌ها چگونه همدلی تاریخی را تقویت می‌کنند؟ همدلی تاریخی چگونه نگرش‌ها و ارزش‌های زمان حال را تغییر می‌دهد؟ روش پژوهش توصیفی تحلیلی بر مبنای «نظریه همدلی دیویس» و گردآوری داده‌ها از راه منابع کتابخانه‌ای، پرسشنامه همدلی انجام می‌شود. نتایج نشان می‌دهد همدلی تاریخی در موزه رویکردی برای درک زمان از راه حافظه دور است که حس تازه‌ای ایجاد می‌کند تا بتوان با درک دیدگاه و انگیزه‌های گذشتگان نوعی ارتباط عاطفی را تجربه کرده و به مهم‌ترین هدف موزه یعنی تغییر مهارت‌های فردی دست یافت.

کلیدواژه‌ها: موزه هنری تاریخی، پرسش‌نامه همدلی دیویس، همدلی تاریخی، همدلی تاریخی در موزه، نقاشی نبرد چالدران.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۲۴

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۶/۳۱

^۱ دکتری پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران m.f.artresearchPh.d@gmail.com

^۲ نویسنده مسئول: دانشیار گروه طراحی صنعتی، دانشکده هنر، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

^۳ دانشیار گروه روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

این مقاله از رساله دکتری نویسنده اول مریم فدایی تهرانی با عنوان همدلی رویکرد نوین موزه‌ها جهت جذب مخاطب با استاد راهنمایی دکتر احمد ندایی فرد و استاد مشاور دکتر مهرانگیز پیوسته گر که در اسفند سال ۱۴۰۱ دانشگاه الزهراء س دفاع شده استخراج شده است.

آثار موزه‌ها؛ آشکال مجسم میراث گذشتگان هستند که در آن‌ها روح زمانه در گردش است. از دلایل ضرورت این پژوهش اهمیت قدرت جذب آثار هنری در بیدار کردن تخیلات انسانی و تجربیات احساسی است که این امکان را به موزه می‌دهد تا با راهکارهای مناسب حسی و عاطفی، از آثار به‌منزله ابزاری برای زنده کردن دنیای گذشته استفاده کند. یکی از آن‌ها آثار موزه‌های هنری تاریخی هستند که برای ارتباط حسی بازدیدکنندگان با محتوای بخشی از تاریخ گذشته ساخته شده‌اند و به نظر می‌رسد با بازسازی ادراک دیدگاه گذشتگان در تأثیرگذاری‌های فردی کارآمد باشند؛ زیرا عملکرد چنین آثاری با استفاده از رویدادها و شخصیت‌های تاریخی تحقق می‌یابد که درواقع، هدف اصلی آن‌ها شناسایی و معرفی سوابق فرهنگی، اجتماعی، قومی و مذهبی افراد برای تفهیم، تفسیر و درک این سوابق در زمان حال است و در این رابطه، همواره احساسات انسانی اهمیت ویژه‌ای دارند. واضح است که وجه تفاوت انسان‌ها و دیگر پدیده‌های جهان در وجود شعور، هوش و احساسات است که این قابلیت را می‌سازد تا با روش‌های متفاوت ذهن، نگرش‌های انسانی را تغییر داده و در نهایت منجر به واکنش‌های رفتاری شود. یکی از مهم‌ترین راهکارهای این نوع تأثیرگذاری، شناسایی عوامل و مؤلفه‌های انتقال پیام یک روایت تاریخی است که با زنده کردن شخصیت‌ها و بازیگران آن موجب می‌شود تا با درگیر کردن عواطف و احساسات بازدیدکنندگان نسبت به درک چگونگی تفکر و نوع احساسات، نحوه تصمیم‌گیری‌ها، شناخت عمل و عواقب رفتارها در یک زمینه خاص تاریخی و اجتماعی موفق عمل کند. دو گزینه (آثار موزه‌ها و تأثیرگذاری از راه تجربیات درون ذهنی) از مهم‌ترین بحث‌های موزه‌شناسی نوین است و این دو می‌توانند راه درک دیدگاه و زمینه‌های تاریخی و ارتباط عاطفی با تجربیات گذشتگان را هموار کنند. از راه‌های ایجاد تجربیات عاطفی، آثار هنری و روایت‌های تاریخی هستند که باعث تحریکات عاطفی می‌شوند و اجازه می‌دهند تا افراد با افکار و احساسات شخصیت‌های مربوط به آثار هنری همدلی کنند.

آثار هنری همواره در تعامل با موضوع و محتوای خود هستند و زمینه‌هایی برای درک و تفسیر را به وجود می‌آورند. به بیان دیگر، تحریک پیش‌فرض‌های ذهنی افراد، شرایطی برای افراد فراهم می‌کند تا وقایع و داستان‌های تاریخی آثار موزه با حسی دیگری بودن درک شوند. درواقع با آثار هنری تاریخی، توانایی مهارت‌های همدلی در حوزه شناخت و عاطفه تقویت می‌شود و با تجسم و تخیل با این‌گونه آثار به ایجاد تصاویری کمک می‌کند تا درک بیشتری از ارتباط اجتماعی در یک زمینه فرهنگی ایجاد شود. همدلی با پشتوانه تاریخی خود در زمینه‌های متفاوت علوم روان‌شناختی و اجتماعی به پدیده‌ای چندوجهی تبدیل شده است و درواقع، یک نوع توانایی معرفتی است که در حوزه دانش بین ذهنی قرار داشته و توانایی تغییرات رفتاری در سطح جامعه را دارد. همدلی در حوزه‌های متفاوتی از درمانی تا تربیتی، علوم شناختی و رفتاری بازخوردهای متفاوتی داشته و در بحث تأثیرگذاری حسی آثار هنری هم جایگاه خاصی نزد اندیشمندان زیباشناختی و هنر کسب کرده است که به موزه‌ها کمک می‌کند تا فضای عاطفی مناسبی برای جذب بازدیدکنندگان ایجاد کند. همدلی کردن در دانش روان‌شناختی بر سه رکن هم‌حسی با دیگران، شناخت احساس دیگری و ارائه پاسخ‌های همدلانه قرار گرفته است و در ایجاد و تقویت کانال‌های ارتباطی به‌خوبی عمل می‌کند و از راه حس و عاطفه در تأثیرگذاری پیام و محتوای آثار موزه‌ای مداخله جدی دارد. در آثار موزه‌ها، درک رویدادهای گذشته با شخصیت‌های تاریخی به بخش مهمی از محتوای این‌گونه آثار متصل شده است تا صرف‌نظر از ماهیت زیبایی‌شناختی به محتوای آثار هویت تازه بخشیده تا بتواند در تغییر نگرش‌ها و آموزه‌های اخلاقی و رفتاری موقعیت‌های مختلف

جامعه تأثیرگذار باشد.

این مقاله با هدف معرفی همدلی تاریخی در موزه‌ها به‌منزله راهکار مناسب برای تحریکات حسی و عاطفی بین فردی قصد دارد تا با استفاده از یک مطالعه موردی چگونگی ایجاد یک تجربه عاطفی از راه یک اثر تاریخی هنری را بر مبنای رویکرد همدلی دیویس مورد توجه قرار دهد و در این مسیر بازخورد تأثیر همدلی در موزه که منجر به ایجاد نوعی ارتباط هویتی و ملی بین افراد جامعه از راه پیام اثر موزه‌ای می‌شود را اندازه‌گیری کند. اثری که می‌تواند با تصویرسازی یک رویداد مهم تاریخی، اهمیت حفظ تمامیت ارضی مردم دوره‌ای از تاریخ گذشته را در زمان حال یادآوری و تقویت کند.

روش پژوهش

روش پژوهش تحلیلی توصیفی است و با مطالعه موردی نقاشی دیواری نبرد چالدران اصفهان درصدد است تا از راه بررسی بازخوردهای احساسی و عاطفی افراد نسبت به دریافت پیام و محتوای آن، میزان تغییرات رفتاری و واکنش‌های آن‌ها را مطالعه کند. از دلایل انتخاب این اثر، محتوای پیام تاریخی یک رویداد گذشته است که هنرمند سازنده با استفاده از فنون به‌کاررفته در نمایش سعی کرده است تا با یاری این نقاشی به‌منزله شاهد تاریخی، آنچه اتفاق افتاده است را به تصویر کشد. این نقاشی به‌نوعی داستان نبرد نابرابر میان ارتش ایران و سپاه عثمانی در چهارصد سال پیش را روایت می‌کند و با شبیه‌سازی شخصیت‌های تاریخی، همبستگی، مقاومت و رشادت اقوام و جوامع چند فرهنگی دوره صفوی را در هنگام دفاع از سرزمین خود نمایش می‌دهد. روش پژوهش در دو مرحله (پیش از روایت، پس از روایت) انجام شده است. ابزار پژوهش از مرحله گردآوری داده‌ها تا تحلیل شامل روایتگری تاریخی اثر، پرسش‌نامه همدلی دیویس و برنامه نرم‌افزاری (SPSS) است. روش کار ابتدا بررسی محتوای نقاشی نبرد چالدران به لحاظ نوع پیام و همچنین مطالعه منابع تاریخی آن بود. سپس با توجه به مفهوم و هدف همدلی که به دنبال تغییر رفتارهای عاطفی و اخلاقی است. ابزار گردآوری داده‌ها یعنی پرسش‌نامه همدلی دیویس انتخاب شد. در مرحله اول از ۵۰ نفر بازدیدکننده به‌صورت تصادفی درخواست گردید تا در فرآیند تکمیل پرسش‌نامه مشارکت داشته باشند؛ به این نحو که ابتدا یک بار نقاشی را بازدید کنند. سپس پرسش‌نامه همدلی دیویس (پیش از روایت) را پاسخ دهند. در بخش آخر، شرکت‌کنندگان قبلی، مجدداً، تجمیع و داستان اثر برای آن‌ها روایت گردید. پس از شنیدن روایت نبرد، پرسش‌نامه قبلی در اختیار افراد قرار گرفت تا بازخوردهای احساسی آن‌ها را پس از روایت گردآوری کند.

از آنجاکه ابزار اصلی کار پژوهش، روایتگری است در وهله اول سعی گردید تا برای ایجاد (جذابیت کافی و توجه بیشتر مخاطب) نسبت به مفهوم و پیام اخلاقی داستان، نوعی ارتباط بین ذهنی و فضای تخیل‌سازی و تجسم‌گرایی اثر برقرار شود. در نتیجه، داستان تاریخی طبق مستندات جمع‌آوری گردید و چون برای انتقال ارزش محتوایی این رویداد تاریخی به تحریکات عاطفی و احساسی مخاطبین نیاز بود تمرکز کار بر شرح موقعیت تاریخی بر اساس بازسازی صحنه نبرد و شخصیت‌سازی قرار گرفت تا به مخاطب یاری دهد نسبت به پیش‌زمینه‌ها، به لحاظ اجتماعی و سیاسی و ملی توجه بیشتری داشته باشند. سنجش آماری داده‌های پژوهش در «چارچوب نظریه همدلی دیویس در سه بخش مهارت داشتن دیدگاه دیگری (تأثیرشناختی همدلی) - مهارت توجه همدلانه داشتن (تأثیر رفتاری همدلی) - مهارت درگیری شخصی (تأثیر عاطفی همدلی) انجام شده است و به این لحاظ در انتخاب ابعاد پرسش‌نامه همدلی دیویس»

(Davis, 1980, pp. 4-7-8) دقت بیشتری شد؛ زیرا پیام محتوایی این اثر؛ یادآوری دفاع از تمامیت ارضی برای اقوام ایران در قالب همدلی تاریخی است و برای سنجش و اندازه‌گیری حس همدلی، سه بُعد (عاطفی، شناختی، رفتاری در ارتباط با اثر هنری) مورد توجه قرار گرفتند و این ابعاد سه‌گانه در گویه‌های پرسش‌نامه همدلی دیویس قرار دارد. در نتیجه، با این مبنا گویه‌های پرسش‌نامه تفکیک، جدول‌بندی و نمره‌گذاری شد. درواقع، محوریت سنجش داده‌ها بر اشکال سه گویه، قرار گرفت تا بتواند میزان تغییرات حس همدلی مخاطبین را در ارتباط با انتقال و دریافت پیام این اثر سنجش نماید. در بخش آخر، داده‌های کمی حاصل از ابزار تحلیل که میزان تغییر رفتارهای عاطفی، شناختی و رفتاری مخاطبین را نشان می‌دهد به بحث و گفتگو گذاشته می‌شود تا از آن‌ها برای پاسخ به سؤال پژوهش استفاده و نتیجه‌گیری نماید.

پیشینه پژوهش

در رابطه با موضوع مقاله پژوهش‌های مرتبط با موزه‌ها و آثار هنری، همدلی بررسی گردید و مشخص شد بخش زیادی از مطالعاتی که تاکنون انجام شده با رویکرد روان‌شناسی و در ارتباط با دروس تاریخ است و مطالب آن‌ها در مقایسه با پژوهش این مقاله که به تحلیل و تفسیر یک اثر موزه‌ای برای تغییر رفتارهای عاطفی بازدیدکنندگان می‌پردازد، کاملاً متفاوت است. از سوابق پژوهشی که به موضوع تجربیات عاطفی بازدیدکنندگان موزه‌ها اشاراتی داشته و یا مباحث همدلی را بررسی کرده‌اند و قابلیت استناد به پژوهش مقاله را دارند می‌توان به منابع منتخب زیر تأکید نمود:

کتاب مبانی موزه‌داری نوشته منصورزاده و حاتمی (۱۳۹۶) که در بخش‌هایی از آن به سهم موزه‌ها در تقویت حس هویت‌های ملی و تاریخی اشاره می‌کند و رابطه موزه با حال و گذشته، آینده را از راه بازسازی اشیا و حوادث تاریخی ممکن می‌داند. کتاب اصول و مبانی مطالعات موزه نوشته ابوالفضل صادق‌پور فیروزآباد (۱۳۹۳) به تفسیر و توصیف موزه‌ها می‌پردازد و بر مبنای مطالعات موزه‌شناسی نوین از حافظه جمعی به منزله توانایی حفظ آگاهی‌ها و راه ورود به مسائل عاطفی و حسی اشاره می‌کند. کتاب هوش عاطفی نوشته دانیل گلمن (۱۳۷۹) درباره ذهن، هم‌حسی، مؤلفه‌های همدلی و جنبه‌های متعدد آن در روابط بین فردی صحبت می‌کند. کتاب تغییر ذهن، هنرو علم تغییر ذهن خود و دیگران نوشته هوارد گاردنر (۱۳۸۶) به راه‌های جلب توجه و تغییر ذهن می‌پردازد و در دسته‌بندی؛ هفت عامل تغییر ذهن از آثار هنری برای بازنمود ذهنی را شرح می‌دهد. کتاب درآمدی بر روان‌شناسی اجتماعی نوشته کلودتاپیا (۱۳۷۹) که با توصیفات روان‌شناسی و علوم اجتماعی از ابعاد متفاوت همدلی برای تغییرگرایش‌ها و همبستگی‌های رفتاری نام می‌برد و فرایندهای روانی و رفتاری افراد را متأثر از واکنش با دیگران در زمان حال یا گذشته می‌داند.

مقاله «تأثیر تشویق ارزش عاطفی در تجربیات موزه»^۳ نوشته جینفرگادسبی (۲۰۱۱) از ارزش‌های حسی و عاطفی برای تفسیر اشیا نام می‌برد و در شش گروه تجربه موزه‌ای، ارزش حسی و عاطفی را مهم‌ترین راه برای کسب تجربیات و گسترش دانش دانسته است. مقاله «تجربیات ماورایی با اشیا موزه»^۴ نوشته کریستین اف لاهام (۲۰۱۳) از تجربیات دیدار با اشیا موزه‌ها در سه دسته شناختی، عاطفی، ماورایی نام می‌برد و به موضوعات مهم حاصل از آنالیز تجربیات مذکور با اشیا و مکان‌های تاریخی می‌پردازد. مقاله «نمی‌توان این احساس کردن را متوقف کرد: ردیابی ریشه‌های همدلی تاریخی در خلال جنگ سرد ۱۹۵۰ تا ۱۹۸۰م»^۵ نوشته کاترین پروتا (۲۰۲۰) از همدلی تاریخی برای

آشنایی دانش‌آموزان از وقایع تاریخی و استفاده در زمان حال استفاده می‌کند. کتاب استراتژی‌های معلم برای گسترش همدلی تاریخی^۶ نوشته بیلی کنت هاریس (۲۰۱۶) از همدلی تاریخی به‌عنوان شاهد تاریخی برای بازسازی دیدگاه مردم گذشته نام می‌برد و برای معلمان تاریخ تدابیری برای آموزش‌های همدلانه ارائه می‌کند. مقاله «همدلی تاریخی در یک موزه: متحد سازی زمینه‌سازی و درگیری عاطفی»^۷ نوشته گرتا ام. ساونیکا (۲۰۱۷) از مفهوم همدلی تاریخی برای تأکید بر تعامل ابعاد حسی افراد در فضای موزه‌ها استفاده و روش‌های توسعه آن را در بازسازی شواهد تاریخی می‌داند. پایان‌نامه جستجوی همدلی تاریخی در آموزش متوسطه^۸ نوشته ملانی آلسن، (۲۰۱۷) به تعریف همدلی و تاریخ و اهداف آن برای آموزش درس تاریخ می‌پردازد و زمینه‌های مربوط به تدابیر آموزش همدلی با درس تاریخ را شرح می‌دهد. پایان‌نامه استدلال تاریخ ارگانیک: تعریف مجدد مفهوم همدلی تاریخی^۹ نوشته هیوک جفری مور، (۲۰۱۹) به روش‌هایی اشاره می‌کند که در آن دانش‌آموزان می‌توانند با افراد گذشته ارتباط تاریخی برقرار کرده و بین همدلی تاریخی و روان‌شناختی همپوشانی وجود دارد.

۲. مبانی نظری پژوهش همدلی

مفهوم همدلی^{۱۰} شامل ایده یا تلاشی برای درک و اشتراک‌گذاری تجربیات احساسی و عاطفی دیگران است و به‌نوعی ظرفیت تفکر و احساس خود در درون دیگران محسوب می‌شود. به گفته هافمن^{۱۱}: «همدلی به‌عنوان واکنش عاطفی از وضعیت شخص دیگری» (Hakansson eklund, 2006, p.399) است. در اصل تاریخ پیدایش مفهوم اولیه همدلی به تحقیقات رابرت فیشر^{۱۲} می‌رسد که برای نخستین بار از مفهوم «آینفوهولونگ»^{۱۳} آلمانی به معنای «احساس به یک موجود زنده یا اشیا» استفاده کرد و از آن برای تمایز احساس و عواطف خود به دیگری استفاده نمود. همدلی در ابتدای شکل‌گیری به معنای با احساس وارد شدن به اشیا هنری و طبیعت بوده است تا با طرح احساسات بتوان اشیا را زنده کرد. طرح عاطفی نسبت به اشیا و موجودات زنده با مفهوم آلمانی آن توسط فیشر در روان‌شناختی هنر کاربرد یافت. او از این عبارت به معنای واقعی کلمه احساس به، احساس با، احساس در، استفاده کرد و مجموعه کلماتی^{۱۴} را انتخاب نمود تا به نظرات متفاوتی از احساس در سطوح متفاوت ادراک، ضمیر ناخودآگاه، تحریکات بصری، عملکردهای تخیل و بازنمایی دست یابد (Jahuda, 2005).

همدلی پدیده‌ای چندوجهی است و از نتایج عاطفی آن دیدگاه گرفتن است که در سه وضعیت حسی و شناختی خلاصه می‌شود. به این شکل که همدلی‌کننده وضعیت احساسی طرف مقابل را درک می‌کند، تجربیات هدفمند را احساس می‌کند و درنهایت به درک شناخت بین ذهنی می‌رسد. نتیجه همدلی کردن در ایجاد دیدگاه گرفتن و در سه مرحله مشاهده می‌شود. یعنی: توانایی اینکه تصوّر شود دیگران چگونه حس می‌کنند، اینکه خود شخص چه احساسی دارد و درنهایت کسب دیدگاه عینی است. از قرن ۱۷ تا اوایل قرن ۲۰ میلادی مفهوم همدلی دچار نوسانات متعدد بود و اصطلاحات آن به‌تدریج از حوزه فلسفه به بحث‌های روان‌شناختی و علوم اجتماعی ورود کرد و بارها کاربردهای متفاوت همدلی مورد توجه علوم مختلف قرار گرفت تا جاییکه اسمیت^{۱۵} ادعا کرد همدلی عامل تعیین‌کننده رفتارهای اجتماعی است و می‌تواند در پیوند افراد جامعه نقش مهمی داشته باشد. همچنین در فرانسه ژرژ کابانیس^{۱۶} فیزیولوژیست، پیشنهاد کرد علائم و حرکات صورت، تَن صدا، نوع نگاه، تماماً، زبان جهانی حاصل از بروز همدلی هستند و این امکان را می‌دهد تا از راه آن‌ها احساس همنوعان خود را ارزیابی و درک کرد (Jahoda, 2005).

درواقع، همدلی در قرن ۱۹ میلادی با ظهور سبک هنری رومانتیک مورد توجه قرار گرفت؛ زیرا نظریه‌های زیبایی‌شناختی متنوعی مطرح شده بود که اقدامی بر ضد تمرکز بر محتوا و نمادگرایی و احساسات تلقی می‌شدند. مانند هنر کلاسیک که بر اساس روابط ریاضی ظهور یافتند و مخالفان آن‌ها عقیده داشتند این سبک‌ها محتوا و احساساتی را که می‌بایست برانگیخته کنند را کنار گذاشته‌اند. در تعریف کلی و ساده، همدلی «نوعی دسترسی شهودی به شناخت ذهنیت شخص دیگری» است (هراتیان و احمدی، ۱۳۹۱).

همدلی اولیه دربارهٔ فراکنی احساس به اشیا و موجودات زنده با همدلی علمی درمانی، اجتماعی که در امریکای قرون میانه پدیدار شد، متفاوت است. درواقع، بعد از جنگ دوم جهانی بود که همدلی به عنوان ابزاری برای غوطه‌وری در تجربیات دیگری مطرح گردید و در دههٔ ۵۰ میلادی اولین آزمایش‌های مربوط به همدلی انجام گرفت. به نحوی که در زمینه‌های درمانی آزمایش‌های آن بیشتر پاسخ‌های عاطفی را سنجش می‌کرد، اما در آزمایش‌های علوم اجتماعی، همدلی به عنوان توانایی شناختی در پیش‌بینی تجربیات دیگران به کار گرفته شد (Lanzoni, 2020). از نتایج بازخوردهای همدلی در آزمایش‌ها به نظر می‌رسد همدلی به جای اینکه یک فرآیند یا پدیده روان‌شناختی باشد، یک وضعیت معرفتی یا دستاوردی است که از راه‌های مختلف می‌توان به آن دست یافت. همدلی شامل اشتراک‌گذاری وضعیت عاطفی دیگران است و برای ایجاد به سه مؤلفه عاطفی، شناختی، رفتاری نیاز دارد. «انواع همدلی شامل؛ همدلی حرکتی، آیینی‌ای، ادراکی و عاطفی و شناختی» (Zahavi, 2017, p. 37) است که نوعی دیگر به نام همدلی تاریخی هم در حوزه آموزش تاریخ به آن اضافه شد. پس از فیشر با ظهور رویکردهای متفاوت همدلی در قرن ۱۹ میلادی بحث‌های زیادی در رابطه با زیبایی‌شناختی به وجود آمد تا اینکه ادوارد تیتچنر^{۱۸} از واژه «امپاتی»^{۱۹} یعنی «به حس کسی وارد شدن» به جای «آینفو هولونگ» استفاده کرد تا بعدها توسط نظریه‌پردازان روان‌شناختی از آن به مفهوم «توانایی ادراک تجربه ذهنی فرد دیگر» استفاده شود. «امپاتی» ترجمهٔ انگلیسی از کلمه یونانی «امپاتیا» است و پیشینهٔ آن به «قرن ۶ تا ۸ ق.م به معنای رنج کشیدن و در اشتیاق بودن با احساس دیگری» (Vrečer, 2015, p. 66) می‌رسد. اما نخستین کسی که از مفهوم انگلیسی آن در هنر استفاده کرد تئودور لیپس^{۲۰} بود. او به تقلید درونی احساس حاصل از آینفو هولونگ فیشر توجه و در آن به منبع زیبایی توجه داشت. درواقع از نظرگاه لیپس، همدلی نامی است که به فرآیند انسانی شدن اشیا و احساس کردن ما از درون به آن‌ها داده می‌شود (Jahuda, 2005).

نظریه همدلی دیویس^{۲۱}

مارک دیویس^{۲۲} همدلی را یک سازه تک‌بعدی (شناختی یا عاطفی) نمی‌داند، بلکه از آن به منزلهٔ مجموعه‌ای از سازه‌ها نام می‌برد که در عین تفاوت‌ها به نحوی با حساسیت نسبت به دیگران رابطه دارد. او در رسالهٔ دکترای خود به نام رویکردی چندبعدی به تفاوت‌های فردی همدلی^{۲۳} ابعاد متفاوت آن را اندازه‌گیری و توسعه داد. پرسش‌نامه همدلی دیویس بر اساس تحقیقات نظری و میدانی تز دکترای او تهیه شده است که در سال ۱۹۸۰ میلادی در دانشگاه استین تگزاس دفاع گردید.

از تفاوت‌های عمده پرسش‌نامه همدلی او نسبت به دیگر پرسش‌نامه‌های همدلی نظریه‌پردازان این حوزه، می‌توان به دقت و اهمیت او نسبت به ارزیابی احساس و عواطف افراد از راه شخصیت‌پردازی فیلم‌ها، رمان‌ها، نمایش‌نامه‌ها و موقعیت‌های تخیلی اشاره کرد. او در تحلیل‌های نظری خود به درمان‌های نظری توسعه همدلی هافمن توجه داشت. او موضوع همدلی را به لحاظ

تاریخی ردیابی کرد و همدلی را از «همدردی» جدا می‌دانست و بین غریز، فکر، شناخت و عاطفه تمایز قائل شد.

دیویس با تحقیقات میدانی خود ۴۵ پرسش را تنظیم نمود که هرکدام دربردارنده وجوهی از ارکان همدلی هستند. در نظریهٔ دیویس، همدلی نوعی پاسخگویی به تجربه‌های بین فردی نسبت به دیگران است و هر سازه آن طبق فرآیندهایی که درون بیننده اتفاق می‌افتد تولید و پیام‌های عاطفی و غیر عاطفی افراد را به دنبال دارد. پرسشنامه همدلی دیویس بر مبنای تفاوت‌های فردی همدلی چهار مقیاس هفت ماده‌ای دارد و هرکدام جنبه‌ای جداگانه از مفهوم جهانی همدلی را مورد بهره‌برداری قرار می‌دهند. ابعاد چهارگانه همدلی دیویس شامل: «دیدگاه دیگری به منزلهٔ توانایی برای در نظر گرفتن دیدگاه دیگران، خیال‌پردازی به مفهوم جایگزینی خود به صورت خیالی در قالب احساسات و اعمال شخصیت‌های تخیلی، توجه همدلانه داشتن یعنی میزان احساس همدلانه و نگرانی برای دیگران را در نظر داشتن، درگیری شخصی که شامل احساس خودمحور و نگرانی شخصی در شرایط میان فردی» است (دی هال، ۱۳۹۳، ص ۱۲۸). در این نظریه، تفاوت‌های فردی چندبعدی همدلی اندازه‌گیری شده است تا بر اساس آزمون، مهارت‌های خاص و دیدگاه افراد سنجش شود. او در رسالهٔ خود ابعاد چهارگانه همدلی را با طرح پرسشنامه همدلی دیویس به این شرح مورد بررسی قرار داده است: بُعد خیال‌پردازی همدلی دیویس به بررسی و سنجش تغییرات رفتاری افراد ناشی از همدلی با آثار هنری می‌پردازد و احساس و عواطف افراد را نسبت به دیدن، خواندن، شنیدن و مشاهده هر قالب اثر هنری اندازه‌گیری می‌کند. در این بُعد عنصر خیال، تجسم از راه ذهنی سازی دخالت دارند. درواقع، از طریق این بُعد از همدلی، میزان درگیری فکری و شناخت افراد پس از رویارویی با آثار هنری و ادبی تشخیص و سنجش می‌شود. بعد دیدگاه دیگری در این نظریه از راه احساس و عواطف سعی دارد تا میزان شناخت افراد را نسبت به یکدیگر بررسی کند. درواقع این بُعد از نگاه دیویس مطابق با رکن دوم همدلی (شناختی) است؛ زیرا در این بعد از همدلی، فرآیند ذهنی سازی و شناخت نسبت به حالات و رفتارهای عاطفی دیگری فعال می‌شود. بُعد توجه همدلانه داشتن این نظریه برابر با رکن اول همدلی (عاطفی) است که در آن افراد بر پایه مشاهده هرگونه حالات و واکنش‌های بدنی و ظاهری افراد نسبت به یکدیگر به صورت غیر ارادی دست به تقلید می‌زنند و از خود رفتارهای مشابهی بروز می‌دهند. درنهایت بُعد درگیری شخصی نظریهٔ همدلی دیویس با رکن سوم همدلی (اجتماعی) مصادف است و در بروز رفتارهای همدلانه دخالت دارد. در این بعد از همدلی بررسی می‌کند که چگونه افراد نسبت به رفتارها و واکنش‌های عاطفی دیگران به تجربه فردی دست یافته‌اند (Davis, 1980).

همدلی تاریخی

همدلی تاریخی از عناصر مهم تحلیل تاریخ گذشته و علوم اجتماعی محسوب می‌شود؛ زیرا در ایجاد ارتباط عاطفی با محتوای مفاهیم تاریخی و اجتماعی دخالت عمده‌ای دارد. درواقع ریشه‌های بروز همدلی تاریخی در دو موضوع جستجو می‌شود: یکی جنبش آموزش‌های نوین قرن ۲۰ میلادی است که در آن سعی می‌شد تا به دانش‌آموزان مدارس یاری دهد اقدامات زمان حال را از راه رویدادهای تاریخ گذشته تفسیر و درک کنند (Perrotto, 2020). دوم ظهور «رویکردهای متنوع همدلی دهه ۱۹۹۰ میلادی است که به نظریه‌های معتبر آموزشی مدارس ثابت کرد برای گسترش بینش و درک رویدادهای گذشته به مؤلفه‌های همدلی نیاز است تا با شناخت دیگری و ایجاد احساس عاطفی با ارزش‌های مشترک جوامع گذشته به تجربیات جدیدی دست یافت» (Harris, 2016, p. 2). از ابتدای توجه به همدلی تاریخی در مدارس،

هدف اصلی در یک تعریف ساده کمک به دانش‌آموزان بود تا حوادث گذشته و احساس مردم آن دوران را بشناسند و با اندیشیدن در مورد شواهد و رویدادهای تاریخی با جوامع پیشین ارتباط یابند و در این مسیر «وظیفه اصلی همدلی تاریخی را زنده کردن تاریخ و قرار دادن مردم زمان حال در قلب تاریخ» (Alsene, 2017, p.10) می‌دانستند. درواقع، آموزش تاریخ در مدارس از راه همدلی تاریخی می‌بایست به دانش‌آموز کمک می‌کرد تا به اهداف عمده‌ای دست یابد تا توانایی دیدن و داوری کردن تاریخ را به‌عنوان تلاشی جهت درک ذهنیت گذشته و فهم اعتقادات و ارزش‌ها و اقدامات با استفاده از مدارک به‌جامانده بدهد.

با توجه به بازخورد تدابیر همدلی تاریخی به نظر می‌رسد این نوع همدلی کمک می‌کند تا افراد درک کنند مردم گذشته چگونه و چرا و بر اساس چه تصمیماتی رفتار کرده‌اند. اصول همدلی تاریخی بر پایه «حس مشترک داشتن، زمینه‌سازی تاریخی، ایجاد بینش حاصل از دیدگاه جدید از راه ارتباط گذشته با زمان حال» است (Harris, 2016, p. 40). به بیان دیگر، همدلی تاریخی نوعی تخیل‌گرایی برای درک اقدامات و تجربیات افراد گذشته تاریخی است و بر ارکان همدلی قرار دارد؛ زیرا همدلی رویکردی است که از راه آن می‌توان زمان حال و جزئیات آن را از راه حافظه دور درک کرد. بخش زیادی از تاریخ و فرهنگ گذشته در نحوه تفسیر وقایع تاریخی در زمان حال تأثیر می‌گذارد که باعث می‌شود افراد عقاید خود را نسبت به گذشته تحلیل نموده و افکار و احساسات شخصی خود را به شخصیت‌های تاریخی نسبت دهند. در نتیجه، بر پایه همدلی این امکان فراهم می‌شود تا وقایع تاریخی گذشته از راه هم‌حسی با دیگری درک نمود و درک این پدیده موجب می‌شود تا چگونگی و دلیل رفتار مردم گذشته بهتر تفهیم گردد. «همدلی تاریخی تلاشی عاطفی و شناختی است و با تحقیقات روان‌شناختی مطابقت دارد و نشان می‌دهد جنبه‌های عاطفی و شناختی همدلی به آن وابسته‌اند و می‌توان آن را به‌عنوان فرآیند درک و پاسخ به افکار و احساس دیگران تعریف نمود» (Savenije, 2017).

همدلی تاریخی اگر به‌درستی استفاده شود زمینه قدرتمندی برای رشد مهارت‌های اجتماعی است؛ زیرا زمینه تأثیرگذاری بر افکار و اعمال دیگران از راه خیال را فراهم می‌کند که در این مسیر «افراد برای مشارکت و تخیل‌سازی با کمک همدلی تاریخی باید زمینه تاریخی، دیدگاه تاریخی گذشته، ارتباط عاطفی با تجربه زیسته یک شخصیت تاریخی یا گروهی از مردم را کشف کنند» (Endacotta, 2013, p. 46). به این معنا که با فهم هنجارهای سیاسی، اجتماعی و فرهنگی دوره زمانی خاص، دیدگاه تاریخی و تجربیات زندگی مردم گذشته درک می‌شود و در نهایت به شناخت نگرش‌ها و اعتقادات و اینکه چگونه شخصی در وضعیت مورد نظر فکر می‌کرده است نزدیک خواهند شد. به این مفهوم که در نظر گرفته می‌شود چگونه شخصیت‌های تاریخی و تجربیات و موقعیت‌ها یا کنش‌های آن‌ها متأثر از پاسخ‌های عاطفی و بر اساس ارتباطی که با تجربه گذشته مشابه و متفاوتی داشته‌اند تحت تأثیر قرار گرفته است.

آنچه همدلی تاریخی را به لحاظ محتوا و ساختار به ارکان همدلی نزدیک می‌کند قدرت فراقینی حسی است. درواقع، با بازخوردهای رفتاری همدلی تاریخی می‌توان اشخاص تاریخی را شناسایی کرد، تاریخ را از نگاه کسانی که در یک دوره تاریخی می‌زیسته‌اند مشاهده کرد و در آخر افکار و انگیزه‌های تاریخی گذشتگان را درک و به شرایط آن‌ها پی برد.

موزه و همدلی تاریخی

بین موزه‌ها و همدلی تاریخی ارتباط و همبستگی منطقی به لحاظ

اهداف، ارکان، کانال‌های ارتباطی و روش‌ها و ابزار وجود دارد؛ زیرا با توجه به محتوای ساختاری موزه و همدلی هر دو در جوهی با هم در تناسب و مشارکت هستند. موزه با مفهوم چندوجهی خود مکانی معتبر برای تأمل و تفکر عمیق است و هدف اصلی آن تداوم ارزش‌های بنیادی جامعه است که در این راه احساسات و عواطف نقش اصلی را ایفا می‌کنند؛ زیرا موضوع عواطف انسانی به‌عنوان اصلی‌ترین عامل تغییر تفکر، ذهن و نگرش با تأثیر بر «مؤلفه‌های ذهنی مانند رؤیا، حافظه، خیال و باور» (مشهدی، ۱۳۸۲، ص. ۷۷) باعث تأثیرگذاری فردی و میان فردی در سطح جامعه می‌شود. ذهن انسان همواره در پی بازنمایی آن چیزی است که از راه مؤلفه‌های خود می‌گذراند و بازنمایی ذهنی، یکی از راه‌های تغییر و تحول ذهن است. به گفته گاردنر^{۳۳} «اصول و اساس بازنمایی ذهنی در قالب‌هایی مانند واژه‌ها، اعداد، اجرای نمایش» (۱۳۸۱) قرار دارد. در نتیجه، روایت‌ها و شواهد تاریخی می‌توانند در قالب رشته‌ای از واژه‌ها و نمایش‌ها بیان شده و حتی در قالب ذهنی بازنمایی شوند. به گفته فرنزل و استفانز^{۳۴} «احساسات و عواطف انسانی؛ ساختار چندبعدی به نام مؤلفه‌های روان‌شناختی، بیانگری، انگیزه بخشی» (Vreecer, 2015, p.68) دارند و ماهیت احساسات نقش مهمی در نمایش و طراحی آثار موزه‌ها داشته و مطالعات مربوط به آن در حوزه روان‌شناختی دنبال می‌شود. احساس و عواطف و تأثیرات آن در زمینه‌های اجتماعی با هم عجین شده‌اند و می‌توانند درک مهمی از رویدادهای تاریخی مربوط به اقوام و یا زمینه‌های فرهنگی را ایجاد کنند. عاطفه و احساس، کلید درک بازیگران و شخصیت‌های تاریخی و نوعی اقدام واکنشی در برابر محرک‌های اجتماعی هستند و از نظر هریس^{۳۵} «احساسات عامل مهمی در روند همدلی تاریخی به حساب می‌آیند» (2016, p. 40). در مجموع، به نظر می‌رسد عواطف و احساسات برای تغییر ذهن از راه همدلی وارد می‌شود و از ارکان مهم تأثیرگذاری اجتماعی در موزه‌ها، همدلی تاریخی است. از روش‌های مشترک تأثیرگذاری بین موزه و همدلی تاریخی، ایجاد خودآگاهی، تخیل‌سازی از راه آموزش‌های هیجانی و نمایش تصاویر و یا روایت‌های داستانی است که به افراد پاری می‌دهد تا در یک فرآیند ذهنی؛ بتوانند به بازنمایی آنچه ذهن را درگیر می‌کند دست یابند.

برای درک داستان‌ها و روایات تاریخی می‌بایست به سطوح متفاوتی از عاطفه و شناخت شخصیت‌های تاریخی دست یافت تا ذهن بتواند در فرآیند تخیل‌گرایانه خود محتوای روایت را درک کند. موضوع تغییر ذهن با هدف تحول و دگرگونی نگرش‌ها در سطح جامعه از مهم‌ترین وجوه مشترک همدلی تاریخی و موزه است که هر دو بر مبنای ارکان سه‌گانه همدلی عاطفی، شناختی، اجتماعی قرار گرفته‌اند. فرآیند تغییر ذهن، از راه کانال‌های ارتباطی حسی و عاطفی انجام می‌شود تا افراد بتوانند پیام یک روایت یا شخصیت اثرگذار تاریخ را از راه اشیا یا افراد ذهنی‌سازی نمایند. «داستان‌ها شبیه‌سازی ذهنی هستند» (خسروی، ۱۳۹۸، ص. ۲۹) و همواره به بازنمایی آنچه روی می‌دهد می‌پردازند. درواقع با روایت‌های گذشته ذهن پرورش می‌یابد و از راه‌های جلب توجه برای تغییر ذهن‌ها «ایجاد داستان‌های قانع‌کننده و تجسم داستان در زندگی افراد است» (گاردنر، ۱۳۸۶، ص. ۲۳). به گفته گاردنر یکی از بهترین قالب‌ها برای برانگیختن ذهن انسان‌ها استفاده از آثار هنری است؛ زیرا داستان اشیای هنری تاریخی موزه‌ها، غالباً، با انگیزه‌های احساسی خود درک مهمی از رویدادهای تاریخی را ایجاد می‌کنند و «از راه‌های ایجاد همدلی تاریخی می‌توان به آموزش از راه فیلم برای بازنمایی تاریخی، مراجعه به موزه برای برانگیختن پاسخ‌های همدلانه با وقایع و شخصیت‌های تاریخی و استفاده از شبیه‌سازی داستان‌ها و رویدادها» (Alsene, 2017, p. 13) اشاره کرد.

کار همدلی تاریخی در موزه ارزیابی اقدامات بخشی از رویدادهای

تصویر ۱. نقاشی دیواری نبرد چالدران کاخ موزه چهل ستون اصفهان کار آقا صادق سال ۱۲۱۰ ه. ق دوره قاجار (موزه چهل ستون اصفهان)

آنچه از روایات تاریخی به دست آمده است نتیجه غرورآمیز آن برای ایران بود که شرایطی را به جهت بازتاب اتحاد و یکپارچگی اقوام و فرهنگ‌های مختلف جامعه دوره صفوی برای کشورهای همسایه فراهم کرد تا پس از آن داستان مقاومت سربازان ایرانی برای حفظ تمامیت ارضی به عنوان نمادی از تقابل قدرت قشون ایران در مقابل یورش احتمالی بیگانگان تبدیل شود. آرامگاه شهدای جنگ چالدران در پشت بقعه شیخ صفی اردبیلی محل دفن سپاه صفوی است. در این نبرد بسیاری از سرداران ایرانی پس از رشادتهای بسیار جان خود را فدای خاک و مذهب نمودند.^{۳۸}

فرآیند کار

برای به دست آوردن یافته‌های اولیه برای تحلیل این اثر با همدلی تاریخی از روش سنجش آماری «SPSS» استفاده شد که متغیرهای پرسش‌نامه دیویس را اندازه‌گیری می‌کند. با توجه به نیاز این برنامه، لازم بود که ابعاد متفاوت پرسش‌نامه در ارتباط با آثار هنری مشخص گردد تا میزان تأثیرات عاطفی، شناختی، رفتاری همدلی مخاطبین به روش آماری کسب شود. در نتیجه، پرسش‌های همدلی دیویس بررسی گردید تا منطبق با ارکان همدلی در سه بخش عاطفی، شناختی، رفتاری انتخاب و دسته‌بندی و مجزا شوند. این اقدام منجر شد تا برای پرسش‌نامه با طیف لیکرت نقطه‌ای امتیازهایی از شماره ۱ تا ۵ برای اظهار نظر بازدیدکنندگان به اشکال (کاملاً مخالفم، تا حدودی مخالفم، نظری ندارم، تا حدودی موافقم، کاملاً موافقم) در پاسخ به پرسش‌های پرسش‌نامه در نظر گرفته و نمره‌گذاری شود. همچنین متغیرهای اصلی پرسش‌ها برای تجزیه و تحلیل داده‌های نقاشی بر مبنای چند بخش مختلف قرار داده شد که شامل بُعد عاطفی روایت اثر هنری، بُعد شناختی روایت اثر هنری، بُعد اجتماعی روایت اثر هنری، بُعد عاطفی مخاطب، بُعد شناختی مخاطب، بُعد اجتماعی مخاطب است که در دو مرحله پیش و پس از روایت

گذشته است و عملکرد همدلانه در مورد تاریخ می‌تواند ارتباط بین جوامع چند فرهنگی را بهبود بخشد. سه مفهوم مهم در شکل‌گیری همدلی تاریخی در موزه شامل: «همدلی عاطفی، همدلی شناختی، تخیل سازی» (Geoffery, 2019, p. 30) است. همدلی تاریخی با به تصویر کشیدن ذهن شخصیت‌های تاریخی و از راه عاطفه و احساس بروز می‌یابد و «هدف ارتقای دیدگاه مشترک از راه سهیم شدن در احساس مردم گذشته» (Bryent, 2006, p. 1043) است و از راه‌های گسترش همدلی تاریخی در موزه بازسازی^{۳۹} شواهد تاریخی و بازنمایی آن برای ملموس کردن چگونگی ارتباط مردم با شخصیت‌ها و وقایع گذشته است که منجر به تقویت ارتباط عاطفی با محتوای تاریخ می‌شود. «بازسازی در موزه اقدام فرهنگی و تفسیری ملموس و محسوس از گذشته است و بدون آن موزه نمی‌تواند فرهنگ گذشته را معرفی کند. با بازسازی، تفسیر صحیحی از گذشته واقعی ارائه می‌شود و قدرت بیان روایت تاریخی افزایش می‌یابد» (منصورزاده و حاتمی، ۱۳۹۶، ص. ۳۶۶). از راه‌های بازسازی شواهد و تاریخ گذشته در موزه می‌توان به «بازسازی آثار فرهنگی مانند معرفی فرهنگ از راه ساخت و شبیه‌سازی بناها، سایت‌ها و اشیاء یا از راه بازسازی حوادث و رویدادهای تاریخی» اشاره کرد (صادقپور فیروزآباد و میرعزیزی، ۱۳۹۳، ص. ۱۰۳).

همدلی تاریخی در موزه با استفاده از اشیاء به ایجاد ارتباط عاطفی با شخصیت‌های تاریخی کمک می‌کند و روایتگری اشیاء مانند دیدگاه فردی باعث تحریکات عاطفی و درگیری فکری می‌شود و امکانی را فراهم می‌کند تا افراد با احساس و افکار شخصیت‌های تاریخی هم‌ذات‌پنداری کنند. این کار با استفاده از «دو ابزار مهم تغییر ذهن انجام می‌گیرد یعنی داستان‌ها و افراد» (گاردنر، ۱۳۸۶، ص. ۱۷۱). داستان‌ها از راه اشیاء و رویدادهای تاریخی منجر به ایجاد بازنمایی ذهنی می‌شوند تا به ایجاد ارتباط همدلی با شخصیت‌های تاریخی کمک کنند. رویکرد همدلی در موزه برای پردازش موضوعات احساسی عاطفی به کار می‌آید و مهم‌ترین هدف آن در تلفیق با روش‌های آموزشی تاریخ، تقویت ظرفیت ذهن و آمادگی برای درک تاریخ از منظر موقعیت‌های زندگی کنونی است.

۳. یافته‌های پژوهش توصیف اثر

نقاشی نبرد چالدران (تصویر ۱) یکی از مهم‌ترین آثار موزه‌ای و بیانگر یک رویداد مهم تاریخی است. این اثر به شرح وقوع یک جنگ نابرابر میان سپاه ایران دوره صفوی و عثمانی قرن ۱۰ ه. ق می‌پردازد. اثر هنری مورد مطالعه بر دیوار داخلی کاخ چهل ستون اصفهان با شیوه رنگ و روغن توسط استاد دوره قاجار، آقا صادق، در تاریخ ۱۲۱۰ ه. ق نقاشی شده است. در این نقاشی صحنه‌های نبرد و چگونگی یورش دشمن به خوبی تصویر شده و بازنمایی رویداد آن بر اساس برداشت از متون تاریخی و شرح روایت فوق است. نقاشی چالدران به منزله یک متن تصویری است که با نحوه ترسیم سربازان ایرانی در بخش چپ تصویر در تلاش است تا حملات شجاعانه آن‌ها را با دانستن نبود تجهیزات کافی به قلب دشمن گزارش کند. شبیه‌سازی شاه اسماعیل اول با قامتی برافراشته و صورت مصمم سرداران شجاع او نشانگر غرور ملی و جسارت آن‌ها در مشارکت این نبرد خونین تا پای جان است. از دلایل توجه به تصویرگری این واقعه خون‌بار تاریخی می‌توان به اهمیت حوادث رخ داده تاریخی، سیاسی، اجتماعی و مذهبی دوره صفوی پس از اتمام نبرد اشاره کرد. رویداد تاریخی نبرد چالدران به منزله نمادی از استقامت و رشادت و میهن‌دوستی مردم ایران در چهار صدسال گذشته است^{۴۰} که بنا به دست‌نوشته‌های تاریخی عصر صفوی و عثمانی با تحمل تلفات سنگینی از جانب دو طرف و نهایتاً شکست سپاه قزلباش دوره صفوی به پایان رسید.^{۴۱}

کسب گردد (جدول ۱). هرکدام از پرسش‌های انتخابی با شماره‌های آن‌ها در جدول ۲ نوشته شده است.

اندازه‌گیری می‌شوند تا از این راه تأثیر روایت اثر بر ابعاد عاطفی، شناختی، اجتماعی مخاطب حاصل شده و نمره کل همدلی مخاطب

جدول ۱. ابعاد پرسشنامه همدلی دیویس با نمره‌گذاری؛ (رساله دکتری دیویس، ۱۹۸۰، ص ۷-۸)

عنوان	بعد عاطفی در ارتباط با آثار هنری	بعد شناختی در ارتباط با آثار هنری	بعد رفتاری در ارتباط با آثار هنری	بعد عاطفی همدلی	بعد شناختی همدلی	بعد رفتاری همدلی
شماره پرسش‌ها	۶-۲-۱	۵-۴-۳	۹-۸-۷	۴۴ تا ۲۳	۱۸ تا ۱۰	۲۲ تا ۱۹

جدول ۲. پرسش‌های پرسشنامه همدلی دیویس با ابعاد عاطفی، شناختی، اجتماعی؛ (رساله دکتری دیویس، ۱۹۸۰، ص ۷-۸)

بعد عاطفی در ارتباط با آثار هنری	پرسش ۱ بعد از دیدن یک نمایش یا فیلم، احساس می‌کنم یکی از شخصیت‌های آن هستم. پرسش ۲ من واقعاً با احساسات شخصیت‌های یک رمان درگیر می‌شوم. پرسش ۶ با کمی نظم و خیال؛ درباره برخی چیزهایی که ممکن است برای من رخ دهد خیال پردازی می‌کنم.
بعد شناختی در ارتباط با آثار هنری	پرسش ۳ هنگام خواندن یک داستان یا رمان جالب، تصور می‌کنم اگر حوادث داستان برای من اتفاق افتد چه احساسی می‌داشتم. پرسش ۴ وقتی فیلم خوبی می‌بینم خیلی راحت می‌توانم خود را به جای شخصیت برجسته آن قرار دهم. پرسش ۵ برای من خیلی نادر است از اینکه در یک کتاب یا فیلم خوب، به طور فوق‌العاده‌ای درگیر شوم
بعد رفتاری در ارتباط با آثار هنری	پرسش ۷ من خیلی مواقع سعی نمی‌کنم تصور کنم چگونه زندگی من متفاوت بوده است. پرسش ۸ من معمولاً هنگام دیدن فیلم یا نمایش بی‌طرف هستم و غالباً با آن درگیر نمی‌شوم. پرسش ۹ وقتی کسی یک داستان خوب یا شوخی تعریف می‌کند من کاملاً با گوش دادن با آن درگیر می‌شوم.
بعد عاطفی همدلی	پرسش‌های ۲۳ تا ۴۴ گاهی اوقات وقتی دوستانم افسرده هستند خیلی همدلی نمی‌کنم. معمولاً وقتی شخص دیگری را در مضیقه می‌بینم خیلی نگران نیستم. گاهی اوقات وقتی دیگران با مشکل روبرو می‌شوند متأسف نیستم. وقتی می‌بینم با کسی غیرمنصفانه رفتار می‌شود گاهی اوقات به او احساس ترحم نمی‌کنم. وقتی دوستی از خوش‌شانسی‌اش به من می‌گوید واقعاً نسبت به او حس خوش‌بینی دارم. وقتی می‌بینم از شخصی سوءاستفاده می‌شود به نوعی نسبت به او حالت محافظت دارم. من خیلی مراقب دوستانم هستم. من غالباً نسبت به افرادی که نسبت به خودم خوش‌بین نیستند حساس و نگران هستم. وقتی کسی در حضور من آسیب می‌بیند من ناراحت می‌شوم و می‌خواهم به او کمک کنم. وقتی یک غریبه را تنها در یک گروه می‌بینم ناراحت می‌شوم. در شرایط اضطراری، احساس ترس و نگرانی می‌کنم. تمایل دارم کنترل خود را در موقع اضطراری از دست بدهم. قرار گرفتن در یک موقعیت عاطفی متشنج مرا می‌ترساند. وقتی با دوستی افسرده هستم آن‌قدر ناراحت می‌شوم که نمی‌توانم واقعاً با او صحبت کنم. وقتی کسی را می‌بینم که در شرایط اضطراری به شدت به کمک احتیاج دارد قلمم آزاده می‌شود. دیدن مردم فقیر در خیابان مرا آزار می‌دهد. گاهی اوقات شرمند می‌شوم وقتی کسی مشکلات خود را به من می‌گوید. بدبختی دیگران معمولاً مزاحمتی در من ایجاد نمی‌کند. وقتی می‌بینم شخصی صدمه دیده است تمایل دارم آرام باشم. من معمولاً در برخورد با موارد اضطراری بسیار می‌ترسم. من گاهی اوقات وقتی در یک موقعیت کاملاً احساسی قرار دارم احساس ناتوانی می‌کنم. اگرچه برخورد‌های احساسی متشنج ناخوشایند است اما من معمولاً می‌توانم خود را خوب کنترل کنم.
بعد شناختی همدلی	پرسش‌های ۱۰ تا ۱۸ من معتقدم که هر سؤال دو طرف دارد و سعی دارم هر دو را بررسی کنم. وقتی از شخصی ناراحت هستم معمولاً سعی می‌کنم مدتی خود را جای او بگذارم. من سعی می‌کنم قبل از تصمیم‌گیری طرف مقابل، همه اختلافات را ببینم. نادر است که برخی از مسائل همیشه سیاه و سفید باشد معمولاً حقیقت در جایی است که دیده نمی‌شود. گاهی اوقات دیدن مسائل از دیدگاه دیگران، برایم دشوار است. قبل از انتقاد از کسی سعی دارم تصور کنم اگر جای آن‌ها بودم چه احساسی داشتم. اگر نسبت به موضوعی که می‌گویم مطمئن هستم وقت زیادی را صرف گوش دادن به استدلال‌های دیگران نمی‌کنم. معمولاً زیادی وقت صرف جلب نظر دیگران کردن همه مضر است، برخی تصمیمات را باید سریع گرفت. من برخی اوقات سعی دارم تصور کنم بهتر است اوضاع را از منظر دوستانم ببینم و این چنین دوستانم را درک کنم.
بعد رفتاری همدلی	پرسش‌های ۱۹ تا ۲۲ من غالباً کاملاً تحت تأثیر چیزهایی قرار می‌گیرم که اتفاق می‌افتد. دیدن صحنه‌های احساسی قلمم را درد می‌آورد و چشمه‌ایم پراشک می‌شود. وقتی فیلم غم‌انگیز و اشک‌آور می‌بینم تقریباً همیشه احساسات گرم و دلسوزانه نسبت به شخصیت‌ها دارم. من خودم را فردی خونسرد توصیف می‌کنم.

۴. یافته‌های پژوهش

هدف از تجزیه و تحلیل داده‌ها، پاسخ به سؤالات و رسیدن به هدف پژوهش است. یافته‌های مطالعه موردی مقاله از راه پرسش‌نامه همدلی دیویس به دست آمد که در آن، ابعاد همدلی دیویس میزان بازخوردهای عاطفی و شناختی اجتماعی مخاطبین را در دو مرحله پیش و بعد از روایت این نقاشی ارزیابی می‌کند. در گام اول نتایج آماری متغیرهای جمعیت شناختی و اصلی را با استفاده از فراوانی و درصد آن‌ها و میانگین‌ها توسط برنامه «Spss» حاصل شد که شامل ۵۰ درصد مخاطبان مرد و ۵۰ درصد زن، ۵۲ درصد متأهل و ۴۸ درصد مجرد، ۲۰ درصد تحصیلات کارشناسی، ۵۸ درصد تحصیلات کارشناسی ارشد و ۲۲ درصد تحصیلات دکتری تعریف شدند. همچنین ۴۶ درصد سن کمتر از ۴۰ سال و ۵۴ درصد سن بیشتر از ۴۰ سال داشتند. ویژگی متغیرهای اصلی این سنجش آماری مطابق با جدول ۳ به دست

آمد که شامل متغیرهای قبل و بعد از روایت اثر است. این سنجش نشان داد میانگین کل مقیاس همدلی در زمان قبل از تعریف روایت برابر با ۳/۱۰ و در زمان بعد از تعریف روایت برابر با ۳/۳۳ بود که ۰/۲۳ افزایش را نشان می‌دهد. در تمامی شش مؤلفه همدلی، میانگین زمان بعد از تعریف روایت افزایش یافته بود به طوری که در بُعد عاطفی (روایت) از ۳/۰۷ به ۳/۵۷، در بُعد شناختی (روایت) از ۳/۱۸ به ۳/۶۷، در بُعد اجتماعی (روایت) از ۳/۱۷ به ۳/۵۱، در بُعد شناختی (بازدیدکننده) از ۲/۹۶ به ۳/۱۰، در بُعد شناختی (بازدیدکننده) از ۳/۴۰ به ۳/۶۳ و در بُعد اجتماعی (بازدیدکننده) از ۳/۱۷ به ۳/۳۳ رسیده است. با توجه به داده‌های آماری این جدول دیده می‌شود بیشترین افزایش میانگین را می‌توان در بُعد عاطفی (روایت) بیش از ۰/۵۰ افزایش نمره و در بُعد شناختی (روایت) با ۰/۴۹ افزایش نمره مشاهده کرد.

جدول ۳. ویژگی‌های متغیرهای اصلی (قبل و بعد از روایت اثر)، حاصل از سنجش آماری نقاشی نبرد چالدران (نگارندگان)

متغیرها	بعد عاطفی روایت اثر	بعد شناختی روایت اثر	بعد اجتماعی روایت اثر	بعد عاطفی مخاطب	بعد شناختی مخاطب	بعد اجتماعی مخاطب	کل
میانگین قبل از تعریف روایت اثر هنری	۳/۰۷	۳/۱۸	۳/۱۷	۲/۹۶	۳/۴۰	۳/۱۷	۳/۱۰
میانگین بعد از تعریف روایت اثر هنری	۳/۵۷	۳/۶۷	۳/۵۱	۳/۱۰	۳/۶۳	۳/۳۳	۳/۳۳

به طور معنی داری افزایش داشته است؛ یعنی میانگین بُعد اجتماعی (روایت) از ۳/۱۷ به ۳/۵۱ رسیده و ۰/۳۳ نمره افزایش داشته و میانگین بُعد اجتماعی (بازدیدکننده) از ۳/۱۷ به ۳/۳۳ رسیده و ۰/۱۶ نمره افزایش یافته است. همچنین یافته‌های کمی این سنجش؛ تأثیر روایت بر نمره کل همدلی را در دو زمان قبل و بعد از تعریف روایت نقاشی نبرد چالدران به دست آورده است و نتایج نشان می‌دهد میانگین همدلی در زمان بعد از تعریف روایت افزایش داشته است؛ یعنی میانگین همدلی از ۳/۱۰ به ۳/۳۳ در زمان بعد از تعریف روایت رسیده و به میزان ۰/۲۳ افزایش داشته است. برای ضریب اطمینان محاسبات این سنجش با شیوه آماری از آزمون پایایی (آلفای کرونباخ) استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از متغیرهای پژوهش در جدول ۴ آمده است. نتایج این جدول نشان داد از نظر آماری پایایی مقیاس همدلی تأیید شده است. پایایی کل برابر با ۰/۹۵ بود که نشان از پایایی مناسب پرسشنامه همدلی داشت. پایایی مؤلفه‌ها از حداقل ۰/۷۱ برای بُعد اجتماعی (روایت) تا حداکثر ۰/۹۱ برای بُعد عاطفی (بازدیدکننده) به دست آمد که چون تمامی مقادیر بیشتر از ۰/۷۰ بود، پایایی پرسشنامه تأیید شد.

همچنین تأثیر روایت بر بُعد عاطفی، شناختی، اجتماعی که شامل ابعاد فرعی‌تری از روایت اثر هنری و بازدیدکننده است هم در دو مرحله پیش و بعد از روایت اندازه‌گیری شده است که نشان می‌دهد تفاوت معنی داری در میانگین ابعاد عاطفی در دو زمان قبل و بعد از تعریف روایت وجود دارد. به این شکل که با توجه به میانگین‌ها می‌توان استنباط نمود میانگین ابعاد عاطفی در زمان بعد از تعریف روایت افزایش یافته است؛ یعنی میانگین بُعد عاطفی (روایت) از ۳/۰۷ به ۳/۵۷ رسیده و بیش از ۰/۵۰ نمره افزایش داشته است و میانگین بُعد عاطفی (بازدیدکننده) از ۲/۹۶ به ۳/۱۰ رسیده و ۰/۱۴ نمره افزایش دارد. همچنین تأثیر روایت بر بُعد شناختی شامل دو بعد فرعی‌تر روایت اثر هنری و بازدیدکننده به دست آمد و نتایج نشان می‌دهد میانگین ابعاد شناختی در زمان بعد از تعریف روایت به طور معنی داری افزایش داشته است؛ یعنی میانگین بُعد شناختی (روایت) از ۳/۱۸ به ۳/۶۷ رسیده و ۰/۴۹ نمره افزایش داشت و میانگین بُعد شناختی (بازدیدکننده) از ۳/۴۰ به ۳/۶۳ رسیده و ۰/۲۳ نمره افزایش یافته است. در آخر، تأثیر روایت بر بُعد اجتماعی شامل دو بعد فرعی‌تر روایت اثر هنری و بازدیدکننده است که نتایج آن نشان می‌دهد میانگین ابعاد اجتماعی در زمان بعد از تعریف روایت

جدول ۴. میزان پایایی به روش آلفای کرونباخ (نگارندگان)

متغیرها	بعد عاطفی روایت اثر هنری	بعد شناختی روایت اثر هنری	بعد اجتماعی روایت اثر هنری	بعد عاطفی مخاطب	بعد شناختی مخاطب	بعد اجتماعی مخاطب	کل
آلفای کرونباخ	۰/۷۳	۰/۸۲	۰/۷۱	۰/۹۱	۰/۷۴	۰/۸۱	۰/۹۵

چالدران، به منزله یک اثر ملموس توانسته رویدادی تاریخی از گذشته را برای آیندگان به تصویر کشیده و عناصر مختلف یک مؤلفه عاطفی و احساسی به نام همدلی تاریخی را تقویت کند؛ زیرا داده‌های آماری پرسش‌نامه مرتبط با واکنش‌های سه‌گانه عاطفی، شناختی، رفتاری

۵. بحث و بررسی

یافته‌های به دست آمده از مطالعه موردی؛ همدلی تاریخی را عاملی برای (تغییر رفتارهای عاطفی، اجتماعی) معرّفی می‌کند و از دو جنبه موضوع را به بحث و گفتگو می‌گذارد. ابتدا اینکه نقاشی نبرد

مشخص می‌کند تجربه، تخیل و تجسم حاصل شده از ارتباط حسی با این‌گونه اشیای تاریخی می‌تواند بازدیدکنندگان را در تفسیر شخصی، ایجاد دیدگاه جدید تاریخی، تغییر تأثیرات احساسی و در نتیجه داوری و پردازش اطلاعاتی که از گذشته به او رسیده است یاری کند. دوم اینکه همدلی تاریخی بر مبنای ارکان همدلی قرار دارد و آثار موزه یکی از ابزارهای مهم تغییر ذهن محسوب می‌شوند و هدف آن تغییر ذهن و ایجاد نگرش جدیدی است تا با قابلیت‌های ذهنی و فکری از راه بازسازی رویدادها و داستان‌های اشیایی که متعلق به حافظه زمان هستند به افراد یاری دهند تا با درک نیات و باورهای جوامع گذشته نسبت به جامعه زمان حال، به دیدگاه جدیدی دست یابند. در نتیجه، با همدلی تاریخی، نوعی مهارت فردی مبتنی بر شناخت اجتماعی ایجاد می‌کند که از راه مؤلفه‌های همدلی ساخته می‌شود و موزه با استفاده از آن و از راه روایتگری و شبیه‌سازی رویدادها و شخصیت‌های تاریخ گذشته باعث برانگیختن پاسخ‌های عاطفی و تأثیرگذاری ارکان و تحقق هدف همدلی می‌شود. ضمن اینکه یافته‌های کمی (آماري) به دست آمده نشان داد موزه‌ها توانایی ایجاد مهارت همدلی در حوزه شناختی و عاطفی را دارند. درواقع همدلی از راه موزه نقش اخلاقی ایفا می‌کند و با پیام آثار، ارزش‌های فرهنگی منتقل می‌شوند. در این رابطه یافته‌های آماری به دست آمده از نقاشی نبرد چالدران نشان می‌دهد سه نتیجه عاطفی، شناختی، اجتماعی در ارتباط با این اثر هنری، گرایش مخاطبین را در سه بُعد عاطفی، شناختی، رفتاری تغییر داده است و ابعاد آن جریانی در تفکر اجتماعی به وجود می‌آورد تا تعصب‌ها، باورها، ارزش‌ها و سایر تنظیم‌کننده‌های اجتماعی را شکل دهد. نتایج آماری مشخص کرده است همدلی (تاریخی) این قابلیت را دارد تا فرآیندهای رفتاری افراد که متأثر از کنش و واکنش با دیگران از گذشته تاکنون است تغییر یابد و این کار با استفاده از تفکرات و احساسات درونی انسان‌ها و از راه درگیری واقعی یا خیالی با دیگری ایجاد می‌شود. یافته‌ها بیان می‌کنند متغیرهای عاطفی، شناختی، رفتاری مخاطبین در دو بخش قبل و بعد از روایتگری^۳ تغییر کرده است که تماماً نشانگر میزان تغییر رفتارهای همدلی مخاطبین است؛ زیرا با توجه به ضرایب به دست آمده حاصل از جداول مشخص شد آثار تاریخی هنری می‌توانند منجر به تغییر رفتارهای عاطفی، شناختی، اجتماعی بازدیدکنندگان شوند. به این معنا که پیام اثر موزه با استفاده از ابزار روایتگری خود که یکی از روش‌های ایجاد همدلی و انتقال پیام‌های اخلاقی اشیای است منجر به تغییر احساسی و عاطفی شده است و تغییر در ارقام آماری به دست آمده از این تحلیل در قبل از روایت تا بعد از روایت نشانگر این تأثیرپذیری است. درواقع، محاسبات کمی پرسش‌نامه مشخص کرد سطوح متفاوت رفتارهای عاطفی، شناختی، رفتاری پس از شنیدن روایت و درک پیام اثر تغییر جدی داشته است که ناشی از تغییر ابعاد مختلف همدلی از راه اثر است. به نحوی که نشان می‌دهد میانگین ابعاد عاطفی، شناختی، اجتماعی بازدیدکننده در زمان بعد از تعریف روایت افزایش داشته است. در نهایت، میزان تأثیر روایتگری و انتقال پیام بر نمره کل همدلی از راه سه متغیر عاطفی، شناختی، اجتماعی موزه و در ارتباط با بازدیدکننده مشخص می‌کند تفاوت معناداری در میانگین همدلی و تغییر رفتارهای عاطفی و شناختی اجتماعی افراد در دو زمان متفاوت وجود دارد. در مجموع، آنچه در نمایش مورد توجه است تقویت غرور ملی در زمان حال از راه همدلی تاریخی و با تکیه بر داستان و شخصیت‌های وابسته به آن است تا مخاطبین بتوانند با فراکنی احساس خود تصورکنند شرایط زندگی مردم گذشته چگونه بوده و به دشواری‌های مردمان گذشته آگاه شوند.

از بازخوردهای نمایش آثار موزه‌ای با استفاده از همدلی

تاریخی می‌توان به درک بهتر افراد نسبت به زندگی گذشته، نحوه تصمیم‌گیری‌ها و چگونگی تقابل و همراهی آن‌ها در گستره‌ای از تاریخ دست یافت. این دستیابی منجر به همبستگی همدلی تاریخی با موزه‌های هنری تاریخی به لحاظ ساختار و وظایف آن‌ها شده است. درواقع، ایجاد زمینه‌های شناخت تاریخ گذشته راهی برای ساخت دیدگاه جدید است که با عبور از کانال حسی و عاطفی می‌توان به افراد یاری کرد تا با کشف تجربیات شخصیت‌های تاریخی گذشته به شناخت تفاوت‌های میان فردی زمان حال نائل شد.

با توجه به یافته‌های کمی حاصل از پرسشنامه دیویس می‌توان به پرسش‌های مقاله مبنی بر اینکه اشیای موزه‌ها چگونه همدلی تاریخی را تقویت می‌کنند؟ همدلی تاریخی چگونه نگرش‌ها و ارزش‌های اجتماعی زمان حال را تغییر می‌دهد؟ پاسخ داد. به این شرح که اشیای موزه‌ها بخشی از روند آموزش‌های عموم به لحاظ زیبایی‌شناختی، اجتماعی و تاریخی هستند و قدرت دارند تا حس مکان و زمان را منتقل کنند و وظیفه اصلی همدلی تاریخی در موزه، ایجاد قابلیت‌های ذهنی و فکری از راه بازسازی رویدادها و داستان‌های اشیای است تا بدین طریق به افراد یاری دهد تا با درک نیات و باورهای جوامع گذشته به دیدگاه جدیدی دست یابند. همدلی تاریخی از راه اشیای موزه‌ها نوعی مهارت تقویت مبتنی بر شناخت اجتماعی ایجاد می‌کند که از راه مؤلفه‌های همدلی ساخته می‌شود و اشیای موزه‌ها برای بازسازی تاریخ و میراث گذشته از راه روایتگری و شبیه‌سازی رویدادها باعث برانگیختن پاسخ‌های عاطفی می‌شوند و این تأثیرگذاری بر مبنای ارکان و هدف همدلی تاریخی صورت می‌پذیرد.

در پاسخ به پرسش دوم می‌بایست گفت، همدلی تاریخی در موزه‌ها بر مبنای اشیای و افراد تاریخ گذشته منجر به بروز واکنش‌های عاطفی و شناختی می‌شود و هدف عمده آن درک حالات ذهنی از راه بازنامایی ذهن محور است تا منجر به تحول شناخت اجتماعی شود. درواقع، هرگونه تغییر در نگرش‌ها و ارزش‌های زمان حال مستلزم تغییر ذهن است و گام اول برای این تغییر، شناخت راه‌های این تغییر است. به گفته گاردنر: «راه‌های جلب توجه برای تغییر ذهن در ایجاد داستان‌های قانع‌کننده، تجسم آن در زندگی خود فرد، عرضه داستان در قالب‌های متعدد تا جایی که بتواند داستان‌های متضاد را در فرهنگ فرد شکست دهد» (۱۳۸۶، ص. ۲۳) و مطمئن‌ترین راه برای طی این مسیر، کشفیات علمی و آفرینش‌های هنری است تا با ایجاد عمق داستان شخصیت‌ها و رویدادهای تاریخی اشیای دیدگاه افراد را درگیر و منجر به پذیرش تغییر فردی و متقاعد کردن آن‌ها کند. تغییر ذهن بر پایه ارکان همدلی تاریخی در شکل‌گیری ارزش‌های فردی نقش دارند؛ زیرا تحریکات عاطفی از راه همدلی تاریخی نشان‌دهنده پذیرش و درگیر شدن در یک موقعیت است یعنی مشارکت یا تعاملی احساسی و عاطفی رخ داده است و این تعامل حسی با جذب اطلاعات جدید نگرش‌های جدیدی را ایجاد می‌کند. گرایش همواره در سه بُعد مشخص می‌شود «بعد عاطفی، بعد شناختی، بعد رفتاری» (تاپیا، ۱۳۷۹، ص. ۶۸) و هر سه بُعد آن جریانی در تفکر اجتماعی به وجود می‌آورد تا تعصب‌ها، باورها، ارزش‌ها و سایر تنظیم‌کننده‌های اجتماعی را شکل دهد. همدلی تاریخی در موزه این قابلیت را دارد تا فرآیندهای رفتاری افراد که متأثر از کنش و واکنش با دیگران از گذشته تاکنون است تغییر کند و این کار با استفاده از تفکرات و احساسات درونی انسان‌ها و از راه درگیری واقعی یا خیالی با دیگری ایجاد می‌شود که در فضای موزه‌ها با استفاده از اشکال مختلف بازنمود ذهنی و توسط اشیای هنری تاریخی ممکن می‌گردد.

۶. نتیجه گیری

همدلی تاریخی رویکرد جدید آموزش محتوای تاریخی است که در مفاهیمی مانند عاطفه، شناخت، حضور مجدد آنچه در گذشته رخ داده و تخیل گرایی قرار دارد و ابزار اصلی عملکرد آن در مباحث تاریخی (رویدادها و شخصیت های تاریخی) و ابزار و اشیای مادی معنوی آن (آثار تاریخی و هنری موزه ها) قرار دارد. همدلی تاریخی فعالیتتی است تا در آن افراد بتوانند در یک گذر زمانی زمینه ها و شرایط تاریخی افراد گذشته را از راه بازنمایی ذهنی درک کنند و به اهمیت اقدامات آن ها پی بزنند. از بازخوردهای مهم همدلی تاریخی در موزه ها آشنایی با ایده ها، اعتقادات و نگرش های جوامع گذشته است و درک اینکه چه عوامل یا پیش آمدهایی در گذشته باعث شد تا با تمام اختلافات قومی و زبانی جوامع چند فرهنگی را در کنار هم قرار داده و منجر به تشکیل

یک هویت واحد شود. تاریخ گذشته از راه حافظه جمعی محفوظ در اشیای موزه ها کمک می کند تا به کسب بینش های جدید نسبت به دنیای دیگری و فهم عقاید مردم گذشته در رویارویی با حوادث و دشواری های آن ها دست یافت و در نهایت توانایی دیدن و داوری اتفاقات و تصمیم گیری بازیگران تاریخی را در زمان حال تقویت کند. همدلی تاریخی پلی میان گذشته و آینده است تا از راه همدلی کردن با مردم گذشته چگونگی ارتباطات انسانی، رفتارها و اعتقادات جوامع حال را درک نمود. با همدلی تاریخی و از راه بازنمایی گذشته و اشیای موزه ها می توان هویت تاریخی و ملی را توسعه بخشید و با انتقال تجربیات نسل ها، آینده را بازسازی نمود. همدلی تاریخی رویکردی برای درک زمان از راه حافظه دور است.

پی نوشت ها

^۱ برای مطالعه بیشتر در این باره به کتاب *تغییر ذهن ها هنر و علم تغییر ذهن خود و دیگران* نوشته هوارد گاردنر (۱۳۸۶)؛ کتاب های آیلین گرین هیل شامل: *The Educational Rol of the museum* (۱۹۹۴) - *museums and education purpose pedagogy performance* (۲۰۰۷)؛ سلسله مقالات رضا دبیری نژاد: *موزه دیروز و امروز و فردا*، ۱۳۸۳ - *موزه و تیرین پنجره آینه*، ۱۳۹۴ - *موزه خوانی*، ۱۳۹۷؛ کتاب های جان دیویی شامل *مدرسه و اجتماع* ۱۳۴۳ - *تجربه آموزش و پرورش*، ۱۳۶۹؛ کتاب *نگاهی نو به تجربه دیدار از موزه*، نوشته جان فالك و دیرکینگ (۱۳۹۶) رجوع کنید. ^۲ یک نرم افزار آماری است که برای تجزیه و تحلیل داده ها و ایجاد گزارش های آماری استفاده می شود. این نرم افزار در دهه ۱۹۶۰ توسط شرکت IBM توسعه داده شد و با توجه به توانایی بالایی که در تحلیل داده های مختلف مانند داده های چندمتغیره، داده های دوگانه، داده های دسته ای دارد بکار می رود.

^۳ The effect of encouraging emotional value in museum experiences

^۴ Numinous Experiences with museum objects

^۵ Can not stope this feeling: tracing the origins of historical empathy during the cold war Era, 1950-1980

^۶ Teacher strategies for developing historical empathy

^۷ Historical empathy a museum: uniting contextualization and emotional engagement

^۸ Exploring historical empathy in secondary Education

^۹ Organic historical reasoning: redefining the concept of historical empathy

^{۱۰} Empathy

^{۱۱} مارتین هافمن Martin Haffman (۱۹۵۰ م) دانشمند برجسته روان شناسی استاد دانشگاه نیویورک، کار او مربوط به توسعه همدلی و ارتباط با رشد اخلاقی است.

^{۱۲} رابرت فیشر Robert vischer فیلسوف آلمانی قرن ۱۹ م است و نظریات او درباره زیبا شناختی اشیا و همدلی است.

^{۱۳} Einfuhlung

^{۱۴} Anfuhlung, Ausfuhlung, Nachfuhlung

^{۱۵} آدام اسمیت Adam Smith (قرن ۱۸ م) فیلسوف اخلاق گرای اسکاتلندی و دارنده نظریه احساسات اخلاقی (۱۷۵۹).

^{۱۶} پیر ژان ژرژ کابانیس Pierre Georges Cabanis پزشک و فیزیولوژیست فرانسوی و فیلسوف (قرن ۱۸ و ۱۹ م) مکتب اصالت ماده در عصر روشنگری از روابط امور جسمانی و اخلاقی به اندیشه های ماده گرایی پرداخته است.

^{۱۷} ادوارد تیتچنر Edward Titchener روان شناس قرن ۲۰ م در انگلستان است. مباحث او درباره همدلی بر مبنای نظرات درونگری ویلهلم وونت بود.

^{۱۸} Empathy

^{۱۹} تئودور لپیس Theodore lipps فیلسوف آلمانی قرن ۱۹ و ۲۰ م است. نظریه او مربوط به تصورات هنری و زیبا شناختی بود و منجر به بسط همدلی در دیگر تحقیقات میان رشته ای روان شناسی و فلسفه گردید.

^{۲۰} Mark Davis Theory of Empathy

^{۲۱} Mark H. Davis is associate professor of psychology at Eckerd College in St. Petersburg, Florida

^{۲۲} A multidimensional Approach to Individual Differences in Empathy

^{۲۳} هوارد گاردنر Howard Earl Gardner روان شناس رشد و استاد قرن ۲۱ م دانشگاه هاروارد آمریکا و مبدع نظریه هوش چندگانه است.

^{۲۴} Anne C.Frenzel & Jacob Stephens

^{۲۵} Billy Kenneth Harris

^{۲۶} Reconstruction

^{۲۷} برای مطالعه بیشتر درباره وقوع نبرد چالدران به مقاله آذین حقایق (۱۳۹۷) - قریشی کرین (۱۳۹۴) - فلسفی (۱۳۸۱) از فهرست منابع رجوع شود. ^{۲۸} جمع واری قشون کار آزموده و سلاح و تجهیزات جنگی با ۵۰ هزار نفر سرباز قلباش در برابر لشکر یکصد هزار نفری عثمانی با مهمات کامل توپخانه که ارتش ایران از آن برخوردار نبود نتیجه نبرد را از ابتدا به سود دشمن متخاصم قرارداد اما همدلی و همراهی طوایف مختلف ایران با تمام تفاوت های قومی و زبانی و بدون در نظر داشتن جنسیت زنان و مردان برای مقابله و حفظ شهر تبریز سبب گردید تا در کمترین زمان باقی مانده نسبت به حفظ سرزمین ایران در این نبرد شرکت کنند. «شهر زنجان و اصفهان در کار تهیه تجهیزات سلاح و شهرهای ایالات در جمع

آوری سپاهی» (متز-بارک، ۱۳۶۷) پیشقدم شدند و «زنان به همراه مردان لباس رزم پوشیده و با آگاهی خود نسبت به مرگ همگی دو به دوش جنگیدند» (فلسفی، ۱۳۸۱).

^{۲۹} از مشهورترین سرداران میتوان به «علی همدانی از همدان، حسن بیگ اله از اصفهان، محمد خان استاجلو حاکم دیاربکر، امیر عبدالباقی، محمد قراباقی، امیر سیدشریف از دانشمندان گرگان و متولد شیراز، سید محمد کمونه از دانشمندان نجف اشرف، سارو بیره قورچی از بانه کردستان، اصلان از طایفه ساری قمیش، سلطانی افشار، رستم کلاچرمینه از روسای طایفه تالش، الهیار افشار، خلفا بیگ حاکم بغداد اشاره کرد» (قریشی کرین، ۱۳۹۴: ۵۲ تا ۵۳).

^{۳۰} آزمون کرونباخ Cronbach's alpha یا قابلیت اعتماد یا پایایی پرسشنامه یک آزمون آماری است که حاصل آن یک ضریب به نام آلفای کرونباخ می باشد، برای آزمون قابلیت اعتماد یا پایایی (Reliability) پرسشنامه ای که به صورت طیف لیکرت طراحی شده و جوابهای آن چند گزینه ای می باشند، به کار می رود این آزمون برای برآورد درونی این نوع آزمون ها یا مقیاس هایی که پاسخ درست یا غلط ندارند فرمول دیگری پیشنهاد کرد که به آن روش آلفای کرونباخ می گویند.

^{۳۱} روایت داستان نبرد نا برابرایران و دولت عثمانی است که باشکال توصیفی و پخش کلیپ کوتاهی از صحنه بازسازی شده نبرد با تلفیقی از نور و صدا و فیلم حماسی برای بازدیدکنندگان پخش شده است.

کتابنامه

- حقایق، آ. (۱۳۹۷). «خوانش انتقادی بازنمایی تصویری نبرد چالدران در کاخ چهلستون اصفهان». *دوفصلنامه علمی پژوهشی جستارهای تاریخی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*، (۱)، صص ۸۵-۶۵.
- خسروی، ز. (۱۳۹۸). «داستانگویی دیجیتال و نظریه ذهن: رسانه ای برای ذهن خوانی خلاق». *نشریه علمی/ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی*، (۲)، صص ۲۳-۵۲.
- دبیری نژاد، ر. (۱۳۸۳). *موزه دیروز و امروز و فردا*. تهران: ساحت.
- دبیری نژاد، ر. (۱۳۹۴). *موزه ویرین پنجره آینه*. تهران: پازینه.
- دبیری نژاد، ر. (۱۳۹۷). *موزه خوانی*. تهران: ایران نگار.
- دیویی، ج. (۱۳۴۳). *مدرسه و اجتماع*. ترجمه مشفق همدانی. تهران: صفی علیشاه.
- دیویی، ج. (۱۳۶۹). *تجربه آموزش و پرورش*. ترجمه سید اکبر میرحسینی. تهران: مرکز ترجمه و نشر کتاب.
- دی هال، ک. (۱۳۹۳). *نیروی همدلی*. ترجمه محبوبه موسوی. تهران: فیروزه.
- صادقپور فیروز آباد، ا. میرعزیزی، س.م. (۱۳۹۳). *اصول و مبانی مطالعات موزه*. تهران: سمیرا.
- فالك، ج.، دیر کینگ، د.ل. (۱۳۹۶). *نگاهی نوبه تجربه دیدار از موزه*. ترجمه مهدی افشار. تهران: دفتر پژوهشهای فرهنگی.
- فلسفی، ن.ا. (۱۳۸۱). *جنگ میهنی ایرانیان در چالدران*. تهران: هیرومند.
- قریشی کرین، س.ج. (۱۳۹۴). «نبرد چالدران زمینه ها پیامدها و قهرمانان فداکار آن». *نشریه تحقیقات جدید در علوم انسانی*، (۱)، صص ۵۶-۳۹.
- تاپیا، ک. (۱۳۷۹). *درآمدی بر روان شناسی اجتماعی*. ترجمه مرتضی کتبی. تهران: نی.
- گاردنر، ه. (۱۳۸۶). *تغییر ذهن ها هنر و علم تغییر ذهن خود و دیگران*. ترجمه سید کمال خرازی. تهران: نی.
- متز، ا.، بارک، ج. (۱۳۶۷). *شاه جنگ ایرانیان در چالدران و یونان*. ترجمه ذبیح اله منصوری. تهران: زین.
- مشهدی، ع. (۱۳۸۲). «نظریه ذهن رویکردی جدید به روان شناسی تحولی». *نشریه تازه های علوم شناختی دانشگاه تربیت مدرس تهران*، (۳)، صص ۷۰-۸۳.
- منصورزاده، ی.، حاتمی، ا. (۱۳۹۶). *مبانی موزه داری*. تهران: سمت.
- هراتیان، ع.، احمدی، م.ر. (۱۳۹۱). «رابطه حرمت خود بر همدلی نوجوانان». *نشریه روان شناسی و دین*، (۱)، صص ۱۳۳-۱۶۴.
- Alsene, M. (2017). Exploring historical empathy in secondary Education. *University Honors scholars southeastern university*.
- Bryant, D. (2006). Historical empathy and Canada: A people history. *Canadian journal of education*. vol.29. No.4. pp.1039-1064.
- Deleur, T. (2017). I saw angry people and broken statues: historical empathy in secondary history Education. *Journal of educational studies*. vol.65. No.3. pp.331-352.
- D.lazaraou, E. (2008). Empathy as a tool for historical understanding: an evaluative Approach of the ancient Greek primary history curriculum. *International journal of social Education*. Vol.23. no.1. pp. 27-50.
- Endacott, J. (2013). An updated theoretical and practical model for promoting historical empathy. *Social studies research and practies*. Vol.8. No.1. Pp.41-58.
- Geoffrey Moore, H. (2019). Organic Historical Reasoning: Redefining the concept of historical empathy. thesis submitted in fulfillment of the requirements for the degree of doctor of philosophy. *Lancaster University* (University of Cumbria).
- Harris, B. (2016). teacher strategies for developing historical empathy. *Walden university*.
- Hakansson Eklund, J. (2006). Empathy and viewing the other as a subject. *Scandinavian journal of psychology*. published by Blakwell publishing LTd. Stockholm university .
- H.Davis, M. (1980). A multidimensional Approach to individual differences in empathy. the University of texas Austin *journal of personality and psychology*.
- Hooper Greenhill, E. (1994). *The Educational Rol of the museum*. London. Published by Routledge.
- Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and education purpose pedagogy performance*. London. published by Routledge.

- Jahoda, G. (2005). Theodor lipps and the shift from sympathy to empathy. *Journal of the history of the behavioral sciences*. Vol.41. No.2. pp.151-163.
- Lanzoni, S. (2020). Empathy many meanings How to understand the complexity of empathy. [in: www.psychologytoday.com].
- M.savenije, G. (2017). Historical empathy a museum: uniting contextualization and emotional engagement. *International journal of heritage studies* .vol.23. No.9 .pp.832-845.
- Perrotta, K. (2020). Can not stope this feeling: tracing the origins of historical empathy during the cold war Era, 1950-1980. *Educational Studies*. Vol.56 .no.6. Pp.599-618. Mercer University Georgia state university.
- Pujal, L. (2012). Personalizing interactive digital storytelling in archaeological museums: the chess project. *40th Annual conference of computer Applications and Quantitative methods in Archaeology (CAA)*. Pp.77-90. College of art school of Human. Southampton.
- Vrecer, N. (2015). Empathy in Adult Education. *Andragoska Spoznanja, znanstvena Zalozba Filozofske fakultete*. Universe V Ljubljana. 2015.21(3).pp, 65-73.
- Zahavi, D. (2017). Phenomenology empathy and mind reading. *The Routledge handbook of philosophy of empathy*. Pp.33-42.

